

BIJVOEGSEL

Schriftelijke antwoorden van de minister van Buitenlandse Zaken op vragen gesteld in de eerste termijn van de behandeling van **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2020 (35300-V)**.

Schriftelijke beantwoording van vragen, gesteld tijdens de eerste termijn van de begrotingsbehandeling Defensie op 6 november 2019

1

Kan de minister garanderen dat de voorwaarde dat een militair over de Nederlandse nationaliteit moet beschikken in stand blijft?

Op 22 februari jl. (Kamerstuk 29 282, nr. 362) schreven wij u al dat het aannemen van mensen met een niet-Nederlands paspoort nu niet aan de orde is. Verder gaven wij in deze brief aan dat het openstellen van de krijgsmacht voor niet-Nederlanders een politiek besluit is.

Tijdens het notaoverleg over de initiatiefnota van het lid Belhaj over een Europese krijgsmacht op 23 september jl. is toegezegd dat wij een onderzoek gaan uitvoeren naar de haalbaarheid en wenselijkheid van het openstellen van de Nederlandse krijgsmacht voor EU-burgers. We zijn intern de nodige voorbereidingen aan het treffen om het onderzoek op te starten. Naar verwachting wordt u begin 2020 nader geïnformeerd over de opzet van het onderzoek.

2

Wanneer arriveren de MQ-9 Reaper-drones in Leeuwarden? Kan de planning worden waargemaakt? Is de minister bereid deze drones als wapendragers in te zetten?

Hierover is de Kamer in de brief over onbemande vliegtuigen van 6 juni 2018 (Kamerstuk 30 806, nr. 47) geïnformeerd. In de huidige planning worden de eerste onbemande toestellen eind 2020 geleverd. Het systeem zal in het voorjaar van 2021 initieel inzetbaar zijn en midden 2023 volledig inzetbaar. Op dit moment is geen sprake van bewapening van de Nederlandse MQ-9's. Bewapening van MQ-9's is technisch wel mogelijk. Indien er in de toekomst een behoeftestelling is voor bewapening van de MQ-9, dan wordt de Kamer daarover vooraf op de hoogte gesteld middels het reguliere Defensie materieelproces (DMP).

3

Kan de minister zorgen voor een functiewaarderingsstelsel dat rekening houdt met militaire competenties?

Het functiewaarderingsstelsel van Defensie is gebaseerd op het stelsel van de Rijksoverheid (fuwasys) dat speciaal voor Defensie en het waarderen van defensietaken is aangepast (fuwadef). Dit stelsel waardeert de aan de militair opgedragen taken in een militaire context. In het arbeidsvoorwaardenakkoord is afgesproken dat het loongebouw gebaseerd zal zijn op een solide en inzichtelijk functiewaarderingsstelsel. Samen met de centrales van overheidspersoneel zullen wij het huidige stelsel van Defensie, conform de afspraken, op die criteria toetsen.

4

Vindt Defensie de RVU-boete onterecht?

Defensie heeft bezwaar gemaakt tegen de RVU-heffing. Op donderdag 22 augustus heeft de hoorzitting plaatsgevonden bij de Belastingdienst over het bezwaarschrift van Defensie tegen de RVU-heffing. Verwacht wordt dat een uitspraak voor 1 december 2019 zal komen.

5

Er is sprake van achterstanden bij de beoordelingen van veteranen om in aanmerking te komen voor een Militair Invaliditeitspensioen (MIP). Kan de minister werk maken van dit proces en zorgen voor tijdige afhandeling?

Vanwege capaciteitsproblemen bij het bedrijf Sociaal Medisch Onderzoek van het ABP, is besloten om de in 2018 geplande termijnherbeoordelingen op te schorten naar 2019 en prioriteit te geven aan de primaire aanvragen voor een militair invaliditeitspensioen (MIP) en verzoeken om een hoger MIP. Het ministerie heeft op 16 november 2018 deze termijnverlenging schriftelijk aan de Veteranenombudsman gemeld; deze brief is op 30 november 2018 aan de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstuk 2018D57633).

Het verheugt mij dan ook te kunnen zeggen dat de achterstanden bij de beoordelingen van nog actieve veteranen door het bedrijf Bijzondere Medische Beoordelingen inmiddels zijn weggewerkt. Voor de beoordelingen van de post-actieve veteranen door het bedrijf Sociaal Medisch Onderzoek van het ABP gelden echter nog wel extra wachttijden. Ook hier wordt aan gewerkt.

6

Bent u bekend met de Duitse aankondiging om niet meer Europees te gaan aanbesteden? Waarom zou Nederland daar wel mee verder gaan?

Duitsland heeft deze week een wetsontwerp aangekondigd om een snellere procedure voor de aanschaf van defensiematerieel mogelijk te maken. Daarbij kan Duitsland gebruik maken van de uitzonderingsgronden voor Europese aanbestedingen van defensiematerieel op grond van artikel 346 VWEU. Het wetsontwerp vloeit voort uit een beleidsdocument uit 2015 getiteld 'Strategiepapier der Bundesregierung zur Stärkung der Verteidigungsindustrie in Deutschland'. Dit beleidsdocument is vergelijkbaar met de Nederlandse Defensie Industrie Strategie.

Duitsland wil deze uitzonderingsgronden ook toepassen indien de beschikbaarheid van zogenoemde 'sleuteltechnologieën' een rol speelt. Duitsland ziet nationale sleuteltechnologieën als de technologieën die essentieel worden geacht voor de ontwikkeling van nieuwe militaire capaciteiten en om het nationaal technologisch industrieel belang van Duitsland veilig te stellen. De Duitse regering stelt dat sleuteltechnologieën nader moeten worden gedefinieerd. Vooralsnog behoren daartoe: commando- en sensorsystemen, gepantserde wapensystemen en onderzeeboten.

Duitsland heeft dus niet besloten voortaan geen Europese aanbestedingen meer uit te voeren. Ook Nederland kan voor de bescherming van de wezenlijke belangen van haar nationale veiligheid afzien van een Europese aanbesteding door een beroep te doen op artikel 346 VWEU. Voorwaarde is dat aan de criteria van dit artikel kan worden voldaan. Verder kan Nederland in voorkomende gevallen een beroep doen op de uitzonderingsgronden van de Aanbestedingswet op Defensie- en Veiligheidsgebied.

7

Hoe kijken de minister en de staatssecretaris naar de slagkracht van de krijgsmacht?

De veiligheidssituatie is de afgelopen jaren complexer geworden. Er zijn nieuwe dreigingen bij gekomen, terwijl de conventionele dreigingen niet zijn afgenomen. Defensie zal daarom onder meer moeten investeren in militaire capaciteiten die agressie kunnen afschrikken en zo nodig beantwoorden. Het kabinet heeft dan ook in het nationaal plan (Kamerstuk 28 676, nr. 308) de politieke intentie uitgesproken om eerst te investeren in vijf capaciteitsdoelstellingen waarmee we aansluiten op de gevraagde capaciteiten vanuit de NAVO en vanuit de EU. Door middel van deze investeringen versterken we de slagkracht van onze krijgsmacht: we kunnen daarmee sterker, sneller en langer optreden. Het betreft de volgende prioriteiten: F-35 jachtvliegtuigen; vuurkracht op land; vuurkracht op zee; *special operations forces*; cyber- en informatiedomein. We investeren als eerste in extra F-35's, de ondersteuning en inzetbaarheid van onze *special forces* en in het cyber- en informatiedomein. Ook investeren we in ons personeel.

Maar we zijn er nog niet. Ondanks deze belangrijke investeringen geven we nog geen invulling aan alle door Nederland geaccepteerde NAVO-capaciteitendoelstellingen. Daarvoor zijn vervolgstappen nodig. En naast de capaciteiten zelf is voor slagkracht méér nodig, zoals voldoende munitie en andere voorraden, of infrastructuur.

8

Transparantie mag geen gevaar vormen voor de inzet van de troepen, de voortgang van de operatie of voor de individuele militair. Een individuele militair mag niet voor het gerecht worden gedaagd als de militair naar eer en geweten zijn of haar taak heeft uitgevoerd. De enige gedaagde kan in dat geval de minister van Defensie zelf zijn. Is de minister het daarmee eens?

Wanneer militairen naar eer en geweten en conform hun instructies hebben gehandeld, moet de Staat (en voor dezen de minister) worden aangesproken en niet de individuele militair. Het is hierbij van belang om drie zaken uit elkaar te houden.

Allereerst zijn individuele personen, zoals de F-16-vliegers, alleen strafrechtelijk aansprakelijk indien zij (bij de aanwending van geweld) persoonlijk een strafbaar feit gepleegd hebben. Het strafrecht bevat voor militairen bovendien een strafuitsluitingsgrond die zegt dat als de militair binnen zijn instructies is gebleven en op basis van noodzaak en proportionaliteit heeft gehandeld, hij of zij niet strafbaar is (artikel 38, tweede lid, Wetboek van Militair Strafrecht).

Ten tweede: civielrechtelijke aansprakelijkheid ontstaat als er onrechtmatig is gehandeld, bijvoorbeeld door schending van het humanitair oorlogsrecht. Dat is ruimer dan het plegen van strafbare feiten. Hiervoor geldt dat bij optreden van militairen de Staat daarvoor aansprakelijk moet worden gesteld, niet de individuele militair. Dat blijkt ook uit de zaken die tegen de Staat zijn of worden gevoerd om schadevergoeding te eisen voor militair optreden. Ook als iemand toch de individuele militair daarvoor zou aanspreken, zal de Staat zich tussen de eiser en de militair stellen; het is optreden van de Staat en dus moet men de Staat aanspreken.

Tot slot is er de verantwoordelijkheid. Dat is geen juridische kwestie, maar een feitelijke constatering – wie heeft de schade veroorzaakt, ongeacht of het rechtmatig was, strafbaar was, of geheel conform het recht gebeurde. Die verantwoordelijkheid ligt bij militair optreden – als dat optreden de oorzaak was van schade – ook bij de Staat. Echter, er ontstaat dan geen juridische plicht om de schade te vergoeden, maar kan per geval worden bekeken of het in de rede ligt om daar op enige manier in tegemoet te komen.

9

Hoe staat het met de uitvoering van de motie-Diks (Kamerstuk 34 919, nr. 13) over geïntegreerde en gezamenlijk verdediging van het Caribisch gebied?

In het kader van de bredere veiligheid in de Caribische regio wordt in Koninkrijksverband en met Europese landen met belangen in de regio (zoals Frankrijk) voortdurend onderzocht of er beter kan worden samengewerkt bij de bestrijding van illegale smokkel, noodhulp, crises en rampenbestrijding. Het Franse initiatief E12, het *European Intervention Initiative*, kan ook in dit licht worden gezien. Nederland heeft proactief het Caribisch gebied aangedragen als regio waarin E12 een meerwaarde kan hebben, omdat er geen sprake is van een veiligheidsparaplu van NAVO (collectieve verdediging) of EU.

Nederland geeft binnen E12 leiding aan de Werkgroep Caribisch gebied, waarin ook het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Spanje, Portugal en Duitsland zitting nemen. Deze werkgroep kijkt op welke terreinen we in dit gebied beter samen kunnen werken en boekt gestaag voortgang. Voornamelijk op het gebied van rampenbestrijding is meer samenwerking mogelijk, maar dat sluit niet uit dat ook andere terreinen interessant zijn. Deze samenwerking heeft onlangs al haar vruchten afgeworpen toen 550 Nederlandse militairen met 50 Franse en 50 Duitse militairen aan boord van de Zr. Ms. Johan de Witt de Bahama's te hulp schoten. U moet zich bij E12 echter geen collectieve verdedigingstaak in de vorm van een verdrag voorstellen, zoals bij de NAVO. Wij zijn daar geen voorstanders van omdat dit negatieve uitstralingseffecten kan hebben in de regio.

10

Hoe reageert u op de recente aanbevelingen van de CTIVD over het verstrekken van ongeëvalueerde gegevens aan buitenlandse diensten?

Het verstrekken van geëvalueerde en ongeëvalueerde gegevens aan buitenlandse diensten is een belangrijk onderdeel van het werk van de diensten en noodzakelijk voor hun goede taakuitvoering. Uiteraard moet het uitwisselen van gegevens met buitenlandse diensten zeer zorgvuldig gebeuren. Niet voor niets is de uitwisseling ook met veel waarborgen omkleed. Zoals ook aangegeven in de beleidsreactie op rapport 65 die op 15 oktober jl. naar uw Kamer is gestuurd, worden de aanbevelingen van de CTIVD die zien op het beleid en de werkinstructies van beide diensten overgenomen. Over de exacte invulling van de aanbevelingen die zien op de praktijk van de MIVD van het verstrekken van ongeëvalueerde gegevens gaan we in gesprek met de CTIVD. Ten aanzien van het juridisch kader dat is gehanteerd bij het onderzoek verschillen wij op een enkel punt van inzicht met de CTIVD. Ook daarover blijven we in gesprek met de CTIVD om te zoeken naar een voor de praktijk werkbare situatie.

11

Wanneer kan de Kamer de resultaten van het aparte onderzoek naar burnpits verwachten?

De vraag doelt op het onderzoek naar combinatietoxicologie (combitox). Hierbij wordt nagegaan of het gecombineerde effect van de individuele stoffen groter of kleiner is dan op grond van de toxiciteit van de individuele stoffen verwacht zou worden. De meeste blootstellingen vinden in mengselvorm plaats. Over de risico's van mengsels op de werkplek is binnen Defensie en ook internationaal weinig kennis beschikbaar, omdat er nog maar weinig onderzoek naar is gedaan.

Om over de effecten van combitox meer te weten te komen is onderzoek nodig. Een dergelijk onderzoek reikt breder dan alleen Defensie en de verantwoordelijkheid moet daarom bij het ministerie van SZW liggen. Een concreet tijdsplan om meer te weten te komen over combitox is daarom ook niet te geven.

Binnen Defensie zijn we begonnen met de Nadere Inventarisatie Gevaarlijke stoffen. Binnen dit programma zal een projectleider combinatietoxicologie worden aangewezen die als contactpersoon kan optreden voor eventueel breder onderzoek door het ministerie van SZW.

12

Met het extra budget wordt veel geïnvesteerd. Wordt ook gericht beleid voor de exploitatie van de investeringen gemaakt?

In het kader van financiële toekomstbestendigheid wordt bij alle nieuwe projecten niet alleen gekeken naar de investeringsuitgaven, maar ook naar de exploitatie-uitgaven (de zogenaamde *Life Cycle Costing* (LCC)-benadering). De exploitatiekosten van nieuwe projecten worden bij de start van een project berekend en het verschil met de bestaande exploitatie wordt vanuit het totaal beschikbare investeringsbudget voor het betreffende project gefinancierd.

13

Hoe groot is de achterstand van de voorraden? Kunnen de materiële en logistieke ketens hersteld worden? Is hier budget voor?

In de verzamelbrief voorraden (Kamerstuk 27 830, nr. 268) van eind 2018 is uw Kamer geïnformeerd dat het herstellen en versterken van de voorraden in een aantal fases plaatsvindt. Daarbij was en is er veel achterstand weg te werken. De eerste stap hiervoor is in 2016 gezet. Daarbij kregen de voorraden voor lopende en voorziene missies en voor snel inzetbare capaciteiten prioriteit.

Als tweede stap werkt Defensie inmiddels hard aan het op niveau brengen van de voorraden die nodig zijn voor de tweede hoofdtaak conform het bestaande Beleidskader Inzetvoorraden. Defensie zet daarin concrete stappen. Zo is de voorraad operationele rantsoenen al op niveau gebracht.

Voor die voorraden die nog niet op niveau zijn voor de tweede hoofdtaak, zijn projecten in voorbereiding of al gestart om ze alsnog op niveau te brengen. Voorbeelden hiervan zijn munitie (Kamerstuk 27 830, nr. 265) en operationele infrastructuur (Kamerstuk 27 830, nr. 267).

De volgende stap betreft de actualisering van het Beleidskader Inzetvoorraden om de huidige dreigingen beter het hoofd te kunnen bieden. Dreigingen waarbij naast de tweede hoofdtaak vooral de eerste hoofdtaak aan belang wint. De actualisatie van het Beleidskader Inzetvoorraden vindt plaats in 2019, waarna Defensie nieuwe normen vaststelt voor voorraden. Het actualiseren gebeurt mede op basis van de eisen die de NAVO aan ons stelt op het gebied van strategische voorraden. Defensie kijkt hierbij ook naar de materiële en logistieke ketens. Een inventarisatie van de bestaande voorraden laat vervolgens zien waaraan tekorten bestaan. Het vergt afzonderlijke besluitvorming of deze behoeften ook kunnen worden vervuld.

In de Defensievisie zullen we de stappen schetsen die nodig zijn om invulling te geven aan de lange lijnen naar de toekomst. Daarin komen onder andere voorraden, IT en vastgoed terug. Het gaat bij die stappen overigens niet alleen om de benodigde financiering. De organisatie moet ook uitgebreid worden en onze logistieke keten moet worden hersteld. Daarvoor moet ook voldoende capaciteit zijn, zowel binnen Defensie als op de markt.

14

Wat zijn de redenen dat mensen weggaan bij Defensie?

De vertrekredenen voor defensiemedewerkers hebben de afgelopen jaren een vaste top 3:

1. Gebrek aan loopbaanperspectief;
2. Aansturing van de organisatie;
3. Toekomstonzekerheid.

15

Wat stelt deze begroting tegenover de toenemende dreiging en investeringen van Rusland?

Het Russische assertieve buitenlands- en veiligheidsbeleid, de modernisering en versterking van zijn (nucleaire) strijdkrachten en de toegenomen cyber- en inlichtingendreiging heeft er mede toe geleid dat de Europese veiligheidsomgeving minder voorspelbaar en stabiel is dan voorheen.

Het beschermen en verdedigen van de Nederlandse nationale veiligheidsbelangen zal ook de komende jaren prioriteit blijven. De Nationale Veiligheidsstrategie, de Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie en de Defensienota 2018 geven in nauwe samenhang de strategische inzet van dit kabinet weer bij het beschermen van onze veiligheidsbelangen en bieden een wegging van de dreigingen en risico's.

De NAVO en de EU blijven voor Nederland de voornaamste kanalen. Zo zal Nederland blijven bijdragen aan bondgenootschappelijke verdediging en afschrikking, zoals tot en met 2021 aan de militaire aanwezigheid *enhanced Forward Presence* in de Baltische staten en aan NAVO-oefeningen. In EU-kader zijn de afgelopen jaren ook verscheidene initiatieven genomen zoals PESCO, het Europees Defensiefonds en het verbeteren van de militaire mobiliteit in Europa. Nederland steunt initiatieven die leiden tot nauwere defensiesamenwerking in Europa (bijvoorbeeld op het gebied van logistiek, medische capaciteiten en maritieme mijnenbestrijding), aangezien een sterker Europa ook de NAVO ten goede komt.

In het nationaal plan dat eind 2018 aan de NAVO is gestuurd, en dat is geactualiseerd bij brief van 31 oktober 2019, bevestigde het kabinet dan ook de politieke intentie om structureel te investeren in een aantal prioritaire capaciteiten die aansluiten bij de capaciteitendoelstellingen van de NAVO. Als NAVO moeten we sneller, langer en krachtiger kunnen optreden. Met de stappen die we zetten om invulling te geven aan die doelstellingen dragen we daar aan bij.

16

Waar in de begroting zijn de middelen voor de verduurzamingsstrategie terug te vinden?

Op 27 september jl. bent u geïnformeerd over de Defensie Energie- en Omgevingsstrategie (DEOS, Kamerstuk 2019Z18270). Hierin beschrijven wij de verduurzamingsstrategie van Defensie: minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen en met een beperkte *footprint* kunnen optreden, ook voor langere duur. Zoals in de DEOS vermeld, worden de financiële consequenties van de in de DEOS voorgestelde maatregelen nog in kaart gebracht.

Voor het speerpunt 'omgeving' 2019-2022 is incidenteel 30 miljoen euro beschikbaar. Voor het speerpunt 'energie' is incidenteel 2,5 miljoen euro beschikbaar. Voor de in de DEOS genoemde *pilots* en initiatieven geldt dat per project eventuele meerkosten incidenteel in principe worden ingepast in de defensiebegroting. In 2020 wordt een plan van aanpak opgeleverd dat bestaat uit pakketten van maatregelen die ingaan op de verdere uitwerking van de DEOS.

Voor toekomstige en structurele financiering kijken we naast de Defensiebegroting ook naar mogelijkheden om samen te werken met de industrie, interdepartementaal en in EU- en NAVO-verband. We willen ook aansluiten bij en gebruik maken van rijksbreed beschikbaar gestelde middelen.

Het is echter duidelijk dat de verduurzamingsopgave groot en complex is. Daarnaast vragen ook opgaven op het gebied van veiligheid, personeel en materieel de voortdurende aandacht en middelen, welke voor de uitvoering van de grondwettelijke taken van de krijgsmacht essentieel zijn. Daarom is het duidelijk dat keuzes nodig zijn en met het beschikbare budget de volledige verduurzamingsambitie niet kan worden verwezenlijkt.

17

Kan Defensie voor de verduurzaming van het vastgoed gebruik maken van de rijksbrede middelen die voor de klimaatopgave beschikbaar zijn?

Deze vraag sluit gedeeltelijk aan bij wat Defensie nu al doet. Indien mogelijk heeft Defensie namelijk zeker de ambitie om gebruik te maken van Rijksbrede middelen op het gebied van verduurzaming om zo het vastgoed van Defensie te verduurzamen. Een voorbeeld daarvan is dat Defensie met het ministerie van BZK overlegt over het laten aansluiten van de kosten van het verduurzamen van Defensievastgoed op subsidie- en investeringsmogelijkheden van BZK.

Hierbij moet de kanttekening worden geplaatst dat de opgave voor vastgoed veel breder is dan alleen de verduurzamingsopgave. In de brief over het Strategisch Vastgoedplan van 4 juli jl. bent u geïnformeerd over de vastgoedopgave die Defensie heeft (Kamerstuk 33 763, nr. 151). Er is, naast de noodzaak tot verduurzaming, sprake van aanzienlijk achterstallig onderhoud. Ook ligt er een opgave om het vastgoed aan alle overige wet- en regelgeving en keuringsregimes te laten voldoen op het gebied van bijvoorbeeld brandveiligheid, gevaarlijke stoffen en hygiëne.

18

Hoe lang moeten we nog wachten op GrIT en hoe zit het met kostenoverschrijdingen?

Afgelopen juli is uw Kamer geïnformeerd dat Defensie momenteel bezig is met een heroverweging van het programma GrIT. In antwoord op de schriftelijke vragen naar aanleiding van de begroting is aan uw Kamer gemeld dat de uitkomsten daarvan, inclusief het tijdspad en eventuele extra maatregelen, op zijn vroegst begin volgend jaar met de Kamer zullen worden gedeeld. Over de exacte kosten kunnen nu nog geen uitspraken worden gedaan.

19

Wanneer stuurt u de Kamer de B-brief voor onderzeeboten? Welke informatie ontbreekt er nog?

Met de brief van 24 april jl. (Kamerstuk 34 225, nr. 23) is de Kamer geïnformeerd dat Defensie een aanvullend onderzoek uitvoert naar de mogelijke bijdragen van de onderzeebootleveranciers aan de Defensie Industrie Strategie.

Het gaat daarbij om de borging van kennis, technologie en industriële capaciteiten. Als Nederland die zelf beschikbaar heeft, draagt dat bij aan de strategische autonomie en de bescherming van nationale veiligheidsbelangen. Het behoud van de marine-industrie in Nederland is daarom van belang. Nederland beschikt overigens niet over een zelfscheppende onderzeebootindustrie en daarom is internationale samenwerking bij dit project noodzakelijk.

De resultaten van het genoemde aanvullende onderzoek worden nu betrokken bij de besluitvorming over de B-brief over de vervanging van de onderzeeboten. De Kamer zal de B-brief later dit jaar ontvangen.

20

Hoe gaat u om met asielaanvragen van Afghaanse tolken?

In principe gaan we niet in op individuele casussen. Ten aanzien van de asielprocedure van Afghaanse tolken willen we het volgende graag toelichten. Er is geen speciale regeling voor tolken die voor Nederland gewerkt hebben en zich bedreigd voelen: zij vallen onder de reguliere asielprocedure. Die asielprocedure is in Nederland belegd bij de IND. De IND maakt op basis van feiten en omstandigheden per individu een afweging.

In algemene zin voelt de Nederlandse Staat een bijzondere verantwoordelijkheid voor tolken die zich voor Nederlandse militaire missies hebben ingezet. Vandaar dat de Nederlandse overheid de reis van de betreffende tolken naar Nederland faciliteert, mits zij aan minimale vereisten voldoen. Dit is een gezamenlijke inspanning van de ministeries van Justitie en Veiligheid, Buitenlandse Zaken en Defensie.

Tolken die zich hebben ingezet voor internationale militaire missies in Afghanistan vallen onder de risicogroep, zoals de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid op 1 juli jl. per brief aan de Kamer gemeld heeft (Kamerstuk 19 637, nr. 2507). Dit betekent dat iemand op basis van een geringe indicatie voor bescherming in aanmerking kan komen. Afhankelijk van de individuele omstandigheden wordt door de IND bepaald of betrokkene voldoet aan de gestelde voorwaarden.

Verder kan worden gemeld dat reeds meerdere Afghaanse tolken met hun gezinnen naar Nederland zijn gekomen en hier de asielprocedure doorlopen.

21

Welke (financiële) ruimte is er om personeel dat in dienst ziek is geworden nog beter te behandelen?

Defensie heeft een goed zorgsysteem voor zowel actieve als post-actieve militairen. De veteranenzorg, die is verankerd in de Veteranenwet, behoort tot de beste van de wereld. Waar nodig werkt Defensie aan verbeteringen, bijvoorbeeld zoals voor de MIP-keuringen voor veteranen en het Nationaal Fonds Ereschuld waarvoor in 2020 37 miljoen euro voor veteranenclaims is gereserveerd. Daarnaast neemt Defensie haar verantwoordelijkheid wanneer werknemers door de dienst ziek zijn geworden. Zo kunnen slachtoffers van chroom-6 een beroep doen op de Regeling Uitkering Chroom-6 Defensie, waarmee ook eventuele geleden materiële schade meegenomen kan worden.

Daarnaast zet Defensie zich in om zieken te re-integreren en te begeleiden naar passend werk binnen of buiten Defensie. Hiervoor maken wij sinds kort gebruik van een *social impact bond* met

een consortium van bedrijven, waarbij deze bedrijven proberen om een hoger rendement te halen dan Defensie nu behaalt met betrekking tot het succesvol naar werk begeleiden van werknemers.

22

Wanneer krijgen chroom-6-slachtoffers hun geld uitgekeerd?

Defensie neemt de zorg voor haar personeel serieus. Wat betreft de chroom-6-slachtoffers heeft Defensie een zorgvuldige procedure (paritaire commissie/RIVM) gevolgd om tot fatsoenlijke regelingen te komen. Sinds maart 2015 is reeds de coulanceregeling van kracht op basis waarvan (oud-)medewerkers die mogelijk ziek zijn geworden door het werken met chroom-6 al een uitkering hebben ontvangen. Het doel van deze regeling is om deze mensen in een schrijnende situatie hulp te bieden.

Het onderzoek voor de POMS is in juni 2018 voltooid. Defensie heeft voor de oud-POMS-medewerkers met de vakbonden een collectieve, rechtspositionele regeling (uitkeringsregeling) opgesteld. De regelingen sluiten aan bij het Nederlandse schadevergoedingsrecht, waarbij voor toekenning van een bedrag sprake moet zijn van schade die ergens door is veroorzaakt (causaal verband). Hiermee wordt het Convenant Instituut Asbestslachtoffers gevolgd.

Het RIVM voert momenteel, op verzoek van de Paritaire Commissie, het onderzoek uit naar het gebruik van chroom-6 op de andere defensielocaties. Het heeft daarbij de hoogste prioriteit om duidelijkheid te verkrijgen voor de (oud-)werknemers die mogelijk al ziek zijn door het werken met chroom-6, zodat ook voor hen, in samenspraak met de bonden, een uitkeringsregeling kan worden vastgesteld.

Zowel de coulanceregeling als de uitkeringsregeling zijn laagdrempelige collectieve regelingen waarmee zoveel als mogelijk wordt voorkomen dat (oud-)medewerkers een langdurig individueel juridisch traject moeten bewandelen voordat ze een uitkering kunnen ontvangen.

Defensie wacht verder de uitkomsten af van de door het ministerie van SZW ingesteld commissie 'Vergemakkelijk toekomstige schade-afhandeling bij beroepsziekte' (onder leiding van Ton Heerts), om te bezien of dit tot aanpassing van de uitkeringsregeling leidt.

23

Welke budgetten zijn verbonden aan EU-samenwerking? Kan hier vanaf de begroting voor 2021 inzicht in worden geven?

Budgetten die bijdragen aan EU-samenwerking zijn niet specifiek benoemd in de begroting. Nederland dient jaarlijks een geactualiseerd PESCO Nationaal Implementatieplan (NIP) in bij de EU. Doel van dit document is te laten zien in hoeverre Nederland invulling geeft aan zijn commitment met betrekking tot PESCO. Onderdeel van dit plan is een overzicht van de samenwerkingsprojecten in EU-verband en de budgetten die hieraan gekoppeld zijn. Dit betreft dus niet alleen PESCO-projecten. Het is mogelijk om dit overzicht ook jaarlijks met uw Kamer te delen. Op 6 november is tijdens het AO Defensieraad de toezegging gedaan om *en marge* van formele EU-overleggen over de voortgang van Europese samenwerking te rapporteren.

24

Hoe kunnen Kamerleden de geheime uitgaven controleren?

Als het gaat om uitgaven in het geheime domein trachten we zo transparant als mogelijk te zijn, maar er zijn grenzen met betrekking tot het ter beschikking stellen van openbare informatie. Het niet-beleidsartikel is bestemd voor de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten waarvoor geldt dat openbaarmaking door het toe te delen aan een expliciet beleidsartikel niet in het belang van de Staat is. Het betreffen geheime uitgaven die onderhavig zijn aan een eigen controleregime om de rechtmatigheid te borgen. De President van de Algemene Rekenkamer controleert dit op zowel doelmatigheid als rechtmatigheid en rapporteert hierover aan de Kamer.

Vragen van het lid De Roon (PVV)

Vraag 1

Kan de minister steun uitspreken voor Israëlische precisie aanvallen en is de minister bereid de terroristische aanvallen van de Palestijnen te veroordelen?

Antwoord

Nederland veroordeelt de raketbeschietingen vanuit Gaza, die geen onderscheid maken tussen militaire doelen en burgerobjecten. Dit zijn ernstige schendingen van het humanitair oorlogsrecht en daarmee waarschijnlijk oorlogsmisdrijven. De Nederlandse ambassadeur in Israël heeft deze beschietingen op 12 november jl. [in een tweet] onacceptabel genoemd en gezegd dat deze moeten stoppen. De EU heeft eveneens middels een verklaring de beschietingen onacceptabel genoemd en opgeroepen tot snelle de-escalatie en de noodzaak voor een duurzame politieke oplossing voor Gaza onderstreept. Nederland onderschrijft het recht van Israël om zichzelf te verdedigen binnen de grenzen van het internationaal recht, waaronder het humanitair oorlogsrecht. Het humanitair oorlogsrecht staat toe om strijders van de tegenstander te doden. Israël betichtte de op dinsdag gedode regionale commandant van Islamic Jihad, Bahaa Abu al-Ata, van verantwoordelijkheid voor meerdere raketbeschietingen op Israël de afgelopen periode. Islamic Jihad is een door de Europese Unie als terroristisch aangemerkte organisatie.

Vraag 2

Wanneer gaat Nederland Iran zien als kwaadwillende mogendheid? Wat heeft de minister gedaan om te reageren op de acties van Iran?

Antwoord

Nederland steunt het Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) om ervoor te zorgen dat Iran geen kernwapen ontwikkelt. Tegelijkertijd is Nederland kritisch op veel aspecten van het gedrag van Iran en spreekt Iran hier geregeld op aan. Zo maken de EU (en Nederland) zich grote zorgen over de overschrijdingen door Iran van limieten binnen de nucleaire deal (referte ook de Raad Buitenlandse Zaken van 11 november jl.). Nederland roept Iran op deze deal volledig na te leven. Tevens is Nederland bijzonder kritisch op de mensenrechtensituatie in Iran; hiervoor heeft de EU een Iran-mensenrechtensanctie regime ingesteld. Nederland heeft geen reden te twijfelen aan het statement van de E3 waarin wordt gesteld dat Iran waarschijnlijk betrokken is geweest bij de aanval op olie-installaties in Saoedi-Arabië. Nederland heeft deze aanvallen veroordeeld.

Het ballistische raketprogramma van Iran baart zorgen. In EU-verband zijn sancties van kracht om proliferatie te voorkomen. Daarnaast zijn er bevrozingen van tegoeden en reisrestricties van kracht op een aantal personen en entiteiten gelieerd aan het ballistische raketprogramma. Nederland heeft duidelijk actie genomen nadat bekend is geworden dat de AIVD over sterke aanwijzingen beschikt dat Iran de hand heeft gehad in moorden in Nederland. Er zijn diplomaten uitgezet en in EU-verband zijn sancties ingesteld. Over de zaak-Ridouan T. heeft de Minister van Justitie en Veiligheid reeds vragen beantwoord tijdens het vragenuurtje van 29 oktober jl.. Het isoleren van Iran of verbreken van relaties zal het bemoeilijken om deze zorgen aan de orde te stellen. Hiervoor zijn blijvende diplomatieke inspanningen vereist, waartoe Nederland zich zal blijven inzetten.

Vraag 3

Kan de minister bevestigen of ontkennen dat Nederlandse diplomaten de afgelopen maanden op Syrisch grondgebied zijn geweest? Kan de minister bevestigen of ontkennen dat Nederlandse diplomaten in contact met IS strijders en hun families zijn geweest om te praten over terugkeer. Is de capaciteit van diplomatieke posten vergroot met het oog op het terughalen van IS strijders en familie, zoals in de brief die de minister ons op 11 nov verzond als een mogelijkheid werd gepresenteerd?

Antwoord

Met uitzondering van de casus van twee Nederlandse weeskinderen, waarover de Kamer in juni jl. is geïnformeerd, kan bevestigd worden dat geen consulaire ambtenaren of diplomaten op Syrisch grondgebied zijn geweest en dat aan IS-strijders geen steun is verleend bij het verlaten van Syrië.

Wat betreft de vraag naar de capaciteit van diplomatieke posten in de regio wordt steeds geborgd dat er adequate capaciteit is om zo goed mogelijk over informatie te beschikken en een veilige follow-up te verzekeren wanneer betrokkenen zich op een diplomatieke post melden. Als nodig zal daarbij ook additionele capaciteit worden ingezet.

Vraag 4

Welke informatie over het bombardement op Hawija is op het Ministerie van Buitenlandse Zaken terecht gekomen en wanneer?

Antwoord

Uw Kamer is op 11 november jl. (kenmerk 2019D45284 en 2019D45285) en 13 november jl. (kenmerk 2019Z22026) geïnformeerd, dat de door uw Kamer gestelde vragen zo snel als mogelijk zullen worden beantwoord.

Zoals ook in de brief van 13 november aangegeven hecht het kabinet er aan dit zorgvuldig te doen en streeft ernaar de antwoorden, inclusief het antwoord op de vragen van de PVV, volgende week naar de Kamer te sturen.

Vraag 5

Wat heeft Nederland geantwoord op het verzoek van de Secretaris- Generaal van de VN voor meer contributie aan de VN?

Antwoord

De oproep van de Secretaris-Generaal van de VN richtte zich op landen die hun contributies nog niet hadden betaald. Nederland had dit wel al gedaan en de Nederlandse contributie aan de VN en de VN Gespecialiseerde Organisaties is dan ook ongewijzigd. Daarnaast geeft Nederland jaarlijks aan diverse VN instellingen Algemene Vrijwillige Bijdragen en financiert specifieke programma's. Hierover wordt de Kamer regelmatig geïnformeerd.

Vraag 6

Is opschorting van UNWRA nog steeds van kracht? Kan de minister een definitieve streep zetten door de financiering?

Antwoord

Mede namens de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking informeer ik u als volgt:

Nederland heeft in juli 2019 besloten de Algemene Vrijwillige Bijdrage aan UNRWA voorlopig aan te houden. Nederland gaat niet over tot betaling van financiële bijdragen totdat de VN opheldering heeft gegeven over de aantijgingen en toereikend heeft opgetreden. Momenteel wordt door donoren, waaronder Nederland, aangedrongen op duidelijkheid over de bevindingen van de VN. Voorts is de Commissioner-General Pierre Krähenbühl 6 november jl. opgestapt. Nederland heeft samen met Zweden druk uitgeoefend op onderzoek naar misstanden binnen de organisatie op managementniveau. Op basis van dat onderzoek dient nu gepaste actie genomen te worden. Nederland is hierover in overleg met UNRWA, het secretariaat van de SG en andere donoren.

Zoals eerder bij uw Kamer onderstreept, vindt het kabinet de hulpverlening die UNRWA biedt van essentieel belang voor de humanitaire situatie op de grond en stabiliteit in de regio. De

organisatie verleent de basisvoorzieningen aan vijf miljoen Palestijnse vluchtelingen in de regio.

Vraag 7

Kan de minister bevestigen dat wij op geen enkel niveau militair samenwerken met Turkije?

Antwoord

Nee. De NAVO is een gemeenschap van waarden waarin we elkaar als het nodig is kunnen aanspreken op gedrag. Ten aanzien van Turkije zijn de afgelopen periode in de NAVO harde woorden gevallen. Nederland heeft de Turkse operatie in Noord-Syrië bijvoorbeeld in heldere bewoordingen veroordeeld (Kamerstukken 28676-325, 32623-273, en 21501-02-2074) en Turkije opgeroepen het geweld te staken. Maar Turkije is en blijft ook een belangrijke bondgenoot, mede gezien zijn strategische ligging (beschermt oa de oostflank van de NAVO en de Zwarte Zee) en ook zijn bijdrage aan bijvoorbeeld de NAVO-missie in Afghanistan. Zoals ook eerder aan uw kamer gemeld voorziet het NAVO verdrag niet in schorsing of uitsluiting van bondgenoten.

De bilaterale militaire samenwerking tussen Nederland en Turkije is zeer beperkt, zoals ook gemeld in Geannoteerde Agenda Raad Buitenlandse Zaken van 11 november 2019 (kenmerk 2019Z21029). Conform de motie Van Ojik (Kamerstuk 21 501-02 nr. 2063) zijn de afgelopen weken geen stappen gezet in deze samenwerking.

Vragen van het lid Koopmans (VVD)

Vraag 1

Hoe staat het met de uitvoering van de eerdere VVD motie waarin de Nederlandse regering wordt verzocht om een pioniersrol te vervullen voor regelgeving massavernietigingswapens? U heeft eerder aangekondigd een conferentie hierover te organiseren. Graag meer info en details. Wat gaat u daar concreet voorstellen?

Antwoord

Zoals beschreven in de Kamerbrieven van 13 mei en 20 september (Kamerstukken 33694 nr. 45 resp. 48), in reactie op uw motie zet Nederland zich op verschillende manieren in voor internationale kaders t.a.v. (technologisch nieuwe) wapensystemen. Zo neemt Nederland actief deel aan VN-discussies over militaire/dual-use drones. Nederland brengt daar o.a. in dat landen meer moeten doen om te voorkomen dat deze systemen in handen van terroristen vallen. In oktober organiseerde Nederland daar samen met Duitsland en de NGO

PAX nog een bijeenkomst over tijdens de Eerste Commissie van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

De aanpak van misbruik van commerciële drones vraagt om een andere benadering.

Aangezien deze systemen vrij verkrijgbaar zijn en ook veel positieve toepassingen kennen – bijvoorbeeld in de landbouw of bij het leveren van hulpgoederen – zijn nieuwe regels niet de (enige) oplossing. Daarom zet Nederland naast regelgeving in op bewustwording onder fabrikanten over mogelijke risico's van deze systemen. Daarnaast zal met bedrijven en kennisinstituten worden gekeken naar praktische maatregelen die genomen kunnen worden om misbruik te voorkomen. Dat wordt ook de insteek van het evenement met onder meer internationaal toonaangevende drone-producenten en Europese beleidsmakers, waarover de Kamer nog deze maand per brief nader zal worden geïnformeerd.

Qua timing zal dit evenement samenvallen met de Amsterdam Drone Week, die plaatsvindt van 4 tot en met 6 december aanstaande. Daar komen de internationale drone-industrie en alle andere relevante spelers (experts, beleidsmakers, luchtvaartautoriteiten) bijeen. Dit vormt dan ook een uitstekend platform om met hen te spreken over onze gezamenlijke verantwoordelijkheid voor verantwoorde productie en inzet van drones.

Vraag 2

De VVD begrijpt van het kabinet dat het de eerdere VVD/CDA motie over het ondersteunen van mensenrechtenprojecten in landen met goed een goed functionerende rechtsstaat ten dele heeft uitgevoerd. Wat gaat het kabinet verder doen?

Antwoord

In de beoordeling van projectvoorstellen en -aanvragen voor de recente ronde van het Mensenrechtenfonds heeft het kabinet dit jaar expliciet een criterium opgenomen over het functioneren van de rechtsstaat. Ook voor de toekenning van het decentrale Mensenrechtenfonds, dat door ambassades wordt besteed, is de meetlat gebruikt van de motie: is het een OESO-land, is er een functionerende rechtsstaat en is het eventueel een relevante uitzondering?

Met deze aanscherpingen is de motie in uitvoering en zullen nieuwe projecten dus niet meer in OESO-landen met functionerende rechtsstaat worden uitgevoerd, behoudens relevante uitzonderingen. Een uitzondering is bijvoorbeeld steun aan projecten via organisaties die in OESO-landen gevestigd zijn en die wereldwijd activiteiten uitvoeren, zoals het project ter bescherming van mensenrechtenverdedigers op gebied van vrijheid van religie en levensovertuiging van de ngo Freedom House in Washington, DC. Projecten die al liepen met een meerjarige financiering zullen uiteraard wel afgerond worden.

Vraag 3

Hoe staat het met de uitvoering van moties over de WTO die opriepen te benadrukken dat China niet meer de status van ontwikkelingsland mag hebben in de WTO? Bent u bereid om te blijven benadrukken dat China geen handelsvoordelen meer krijgt? Het kabinet heeft eerder toegezegd in mei met maatregelen te komen om oneerlijke concurrentie te identificeren. Hoe staat het daarmee?

Antwoord

Mede namens de Minister voor Buitenlandse Handel en ontwikkelingssamenwerking informeer ik U als volgt:

De door de VVD aangehaalde motie is in lijn met de inzet van het kabinet, zoals ook uiteengezet in de China- notitie van dit jaar. Het kabinet blijft het belang dat China de status van ontwikkelingsland in de WTO loslaat in de contacten met China onder de aandacht te brengen. Deze inzet van het kabinet wordt door de EU gedeeld. Niettemin houdt China voorsnog vast aan de ingenomen positie dat China recht heeft op de status als ontwikkelingsland en op de bijbehorende flexibiliteiten.

Het kabinet wil zowel binnen de Europese interne markt als daarbuiten Europese en niet-Europese ondernemingen onder vergelijkbare voorwaarden met elkaar laten concurreren. Het kabinet werkt aan een manier om ondernemingen uit derde landen, die door gebruik te maken van overheidsfinanciering de eerlijke mededinging op de interne markt verstoren of dreigen te verstoren, aan te kunnen pakken. Het kabinet zal de Kamer hierover binnenkort per brief nader informeren.

Vraag 4

Onder dankzegging van de diplomaten en ambtenaren van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor hun enorme inzet is het van belang te benadrukken dat ze een goede werkplek moeten hebben. Hoe staat het daarmee, met die betere werkplek?

Antwoord

Ik stel uw compliment aan het ambtelijke apparaat zeer op prijs. De krapte in het aantal werkplekken op Rijnstraat 8 is en blijft een probleem. In de zomer zijn 230 BZ-collega's naar het naastgelegen gebouw Terminal Zuid verhuisd en is de vrijgekomen ruimte op de Rijnstraat is herverdeeld binnen het ministerie van BZ. Eind van het jaar wordt door het ministerie van BZ onderzocht of deze maatregel voldoende verlichting heeft geboden. Zo niet, dan en anders moeten er in samenwerking met het ministerie van BZK aanvullende maatregelen getroffen worden.

Vragen van het lid Van Ojik (GroenLinks)

Vraag 1

Complimenten voor het Planetary Security Initiative. Kan de minister een tipje van de sluier oplichten voor wat betreft verdere kennisopbouw hieromtrent?

Antwoord

Mede namens de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking informeer ik U als volgt:

Zoals aangegeven in de Kamerbrief inzake Planetary Security van 11 februari 2019 (Kamerstuk 31793, nr 184) en de Kamerbrief Verslag Planetary Security Conferentie van 13 maart 2019 (Kamerstuk 31793, nr 187), zal het kabinet via multilaterale fora, eigen activiteiten en ondersteuning van kennisopbouw actief blijven bijdragen aan het verminderen van klimaat-gerelateerde veiligheidsrisico's. Zo heeft Nederland dit jaar in EU-verband aandacht gevraagd voor de relatie tussen klimaatverandering, water en veiligheid. De Raadsconclusies over klimaatdiplomatie van 18 februari 2019 (nr. 6153/19) verwijzen specifiek naar het Planetary Security Initiative en het belang van een veiligheidsperspectief om de destabiliserende effecten van klimaatverandering te verlichten.

Ook is binnen ontwikkelingssamenwerking aandacht voor de relaties tussen klimaat en veiligheid in uiteenlopende programma's en activiteiten. In het bijzonder het Water, Peace and Security Partnership, het door de FAO uitgevoerde 'Food and Nutrition Security Resilience Programme' in Somalië, Sudan en Zuid-Sudan en het door Nederland gesteunde Wereldbank-programma 'Cooperation in International Waters in Africa'. Deze programma's hebben expliciete aandacht voor de relaties tussen klimaat en conflict.

De verdere ondersteuning van kennisopbouw op het gebied van Planetary Security wordt op dit moment nader uitgewerkt. Het vervolg van het Planetary Security Initiative zal actoren in specifieke landen in de MENA regio met hoge klimaat-gerelateerde veiligheidsrisico's ondersteunen middels het aanbieden van handelingsperspectief en kennis, waaronder bijvoorbeeld de opbouw van journalistieke capaciteit op dit thema. Daarnaast zal het internationaal aandacht vragen voor een actiegerichte klimaat-veiligheid agenda en bijdragen aan de ontwikkeling hiervan. Tot slot zal worden zorggedragen voor het behoud van het Planetary Security kennisnetwerk. Dit vervolg-initiatief zal worden uitgevoerd door een consortium onder leiding van Clingendael en binnen enkele maanden van start gaan.

Vraag 2

Is Nederland bereid om (alsnog) mee te doen met het Duitse initiatief voor een "Climate and Security group of friends"?

Antwoord

Nederland is actief lid van de genoemde Group of Friends on Climate and Security.

Vraag 3

De brief over klimaatdiplomatie is ondertekend door 7 bewindslieden, maar niet door de minister van BZ. De minister van BZ zou coördinerend bewindspersoon moeten zijn. Wat is de visie van de minister hierop?

Antwoord

Er is één coördinerend bewindspersoon voor internationaal milieu- en klimaatbeleid. Bij het constituerend beraad van het Kabinet is deze rol belegd bij de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking. Minister Kaag is dan ook de eerste ondertekenaar van de genoemde brief.

De ambtenaren van BZ zijn wereldwijd zeer betrokken bij de uitvoering van de klimaatdiplomatie.

Vraag 4

Nederlandse ambassades moeten geen steun verlenen aan bedrijven die meedoen aan commerciële ontginning van tropisch bos. Is de Minister bereid om dit toe te zeggen?

Antwoord

Mede namens de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking informeer ik U als volgt:

Het kabinet verwacht van Nederlandse bedrijven dat zij maatschappelijk verantwoord ondernemen volgens de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen, en wijst bedrijven hier gevraagd en ongevraagd op, juist ook in Brazilië. Het is aan de bedrijven zelf om IMVO-risico's in kaart te brengen en maatregelen te treffen tegen mogelijke betrokkenheid bij misstanden. Tevens dienen zij zich te houden aan lokale wet- en regelgeving. Daarnaast blijft het kabinet in gesprek met stakeholders over het tegengaan van ontbossing en het bevorderen van duurzame ontwikkeling. Zie ook de antwoorden op de Kamervragen met specifieke betrekking op Brazilië, Kenmerken: 2019D41875, beantwoording 30 oktober 2019; 2019D39988, beantwoording 17 oktober 2019; 2019036754, beantwoording 25 september 2019; 2019034535, beantwoording 19 september 2019; 2019D35382, beantwoording 18 september 2019.

Vraag 5

Er zijn steeds meer milieu-activisten slachtoffer van grof geweld in Brazilië. Hoe kunnen we de druk op Brazilië verhogen? Kan Nederland initiatieven nemen in EU-verband of in de VN Mensenrechtenraad?

Antwoord

Nederland bespreekt de zorgwekkende situatie van de Amazone, van de inheemse bevolkingsgroepen en van milieu-activisten bij alle mogelijke gelegenheden met de Braziliaanse overheid, zowel en marge van internationale bijeenkomsten als in Brasilia zelf. In mijn kennismakingsgesprek met mijn Braziliaanse ambtgenoot en marge van de AVVN heb ik ook het belang van bescherming van de Amazone aangekaart. Ook binnen de EU brengt Nederland dit onderwerp ter sprake om te bezien wanneer en hoe de EU Brazilië hierop kan aanspreken.

In multilateraal verband vraagt het kabinet aandacht voor de specifieke risico's voor milieu- en landrechtenverdedigers in verklaringen en resoluties over mensenrechtenverdedigers en over de ruimte voor het maatschappelijk middenveld. Daarnaast zet het kabinet zich in om in relevante resoluties van de Mensenrechtenraad te benadrukken dat bedrijven een verantwoordelijkheid hebben in het respecteren van mensenrechten en het voorkomen van negatieve effecten voor mensenrechtenverdedigers, waaronder milieuactivisten.

In het subsidiebeleidskader voor het centrale Mensenrechtenfonds is onder het thema mensenrechtenverdedigers een expliciete verwijzing naar milieu- en landrechtenverdedigers opgenomen. Projecten van Justice & Peace en Frontline Defenders die op deze prioriteit financiering ontvangen, bieden wereldwijd bescherming en training aan mensenrechtenverdedigers. Ook milieu- en landrechtenverdedigers uit Brazilië kunnen daarvoor in aanmerking komen.

Vraag 6

In juni jl. is er een VN rapport verschenen n.a.v. de moord op Khashoggi. Hoe gaat de minister om met de aanbevelingen uit het rapport?

Antwoord

Het kabinet heeft, evenals veel gelijkgestemde landen, benadrukt dat er grondig, geloofwaardig en transparant onderzoek gedaan moet worden om de betrokkenen bij de verschrikkelijke moord op Jamal Khashoggi te vervolgen. Zoals reeds benadrukt in de beantwoording van Kamervragen van de leden Ploumen en Sjoerdsma en Sneller (16 juli 2019, Vergaderjaar 2018–2019, nummer 3513 en 16 juli 2019, vergaderjaar 2018–2019, nummer 3514) versterkt het rapport van de Speciaal Rapporteur deze oproep aan de Saoedische autoriteiten en toont het tegelijk aan dat Saoedi Arabië nog niet voldaan heeft aan zijn internationale verplichtingen. Het kabinet zal hier daarom in bilateraal en multilateraal verband op blijven aandringen. Zoals aangegeven in de brief aan uw Kamer van 12 november jl. (kenmerk 2019Z21847) heeft Nederland zich, samen met de EU, meerdere malen stevig uitgesproken over de moord op Khashoggi. In de gemeenschappelijke verklaring in de VN-Mensenrechtenraad van 23 september jl. is opnieuw duidelijk gemaakt dat de verantwoordelijken gestraft moeten worden. Ook tijdens de interactieve dialoog met de Speciaal Rapporteur Callamard op 26 juni jl. hebben Nederland en de EU de moord op

Khashoggi opnieuw sterk veroordeeld en Saoedi-Arabië opgeroepen alle medewerking te verlenen aan onderzoeken naar de moord en alle beschikbare informatie vrij te geven. In mijn gesprek met de Saoedische minister van Buitenlandse Zaken al-Assaf en marge van de AVVN in september 2019 heb ik dit vraagstuk ook aangekaart.

Vragen van het lid Van Helvert (CDA)

Vraag 1

Wat vindt de minister ervan dat 95 van de 111 landen in de Mensenrechtenraad Iran hebben geprezen voor de vooruitgang op het gebied van mensenrechten?

Antwoord

In de Universal Periodic Review, het landenexamen in de Mensenrechtenraad, worden alle landen ter wereld onder de loep genomen. Gebruikelijk is naast scherpe aanbevelingen ook positieve ontwikkelingen te noemen. Nederland heeft, net als andere landen, de afname in executies en het vrijlaten van een aantal activisten genoemd. Maar vooral heeft Nederland kritiek geuit op de schrijnende mensenrechtensituatie in Iran en specifiek aandacht gevraagd voor de hoge gevangenisstraffen voor vrouwelijke mensenrechtenverdedigers en de situatie van religieuze en etnische minderheden in Iran.

Vraag 2

Op 12 december 2003 heeft de EU een resolutie aangenomen waarin EU lidstaten worden opgeroepen om burgers te verhinderen organen te laten transplanteren in China. Kan Nederland haar burgers verbieden om naar China af te reizen voor orgaantransplantatie? Waarom is die EU-resolutie niet meegenomen in de China strategie?

Antwoord

De resolutie die het Europees Parlement op 12 december 2013 aannam, beveelt EU-lidstaten aan om bewustzijn over misstanden op het gebied van orgaantransplantaties in China te vergroten onder burgers die naar China reizen. In de aanvullende brief bij de Chinanotitie die uw Kamer eerder deze week toeging, staat dat het kabinet de berichtgeving inzake gedwongen orgaantransplantaties in China zeer zorgwekkend acht en de ontwikkelingen nauwlettend volgt. Hoewel het kabinet niet in staat is om deze aanklachten te verifiëren noch te ontkrachten, draagt het benoemen van deze berichtgeving bij aan de publieke bewustwording over dit fenomeen. Het kabinet kan niet voorkomen dat patiënten uit eigen overweging een reis boeken naar het buitenland voor medische ingrepen.

Vraag 3

kan het ministerie van BZ lokale overheden brieven over de mensenrechtensituatie in China zodat zij dit in hun contacten met Chinese counterparts bespreekbaar kunnen maken? Kan dit in de China notitie worden opgenomen?

Antwoord

Het is staand kabinetsbeleid dat mensenrechten deel uitmaken van de dialoog tussen bewindspersonen en hun Chinese counterparts. In de aanvullende brief bij de Chinanotitie die uw Kamer eerder deze week toeging, staat dat lokale overheden naar eigen inzicht mensenrechten kunnen aankaarten in hun internationale contacten. Bij de implementatie van het nieuwe Chinabeleid investeert het kabinet in het vergroten van bewustzijn over China onder binnenlandse stakeholders, waaronder lokale overheden. Met lokale overheden wordt in gezamenlijkheid gezocht naar effectieve manieren waarop zij in hun contacten met China aandacht kunnen besteden aan de mensenrechten. Lokale overheden wenden zich in de praktijk ook steeds vaker tot mijn ministerie om hierover advies in te winnen, omdat zij ook steeds vaker worden gevraagd in hun Chinese contacten de mensenrechten aan de orde te stellen. In die gevallen gaat mijn ministerie met lokale overheden het gesprek aan over de mensenrechtensituatie in de te bezoeken gebieden, en over effectieve manieren waarop zij hier aandacht aan kunnen besteden.

Vraag 4

Wanneer komen de herziene WOB stukken NLA (Non lethal Assistance) Syrië opnieuw online?

Antwoord

De stukken worden na de herbeoordeling zo snel mogelijk weer online gezet. Daarbij wordt externe technische expertise ingezet. Gestreefd wordt naar herpublicatie voor het einde van het jaar.

Vraag 5

Het Openbaar Ministerie heeft Ahrar al-Sham betiteld als terroristische organisatie. Is de minister bereid dit ook te doen?

Antwoord

Zoals ook gesteld in antwoord op kamervragen van het lid Voordewind kijken het ministerie van BZ en het Openbaar Ministerie vanuit verschillende kaders naar de vraag of een

organisatie “terroristisch” is. Een rechter in een strafproces oordeelt over een individuele gedraging op een specifieke plaats en periode in het verleden om te bepalen of een persoon schuldig of onschuldig is. Dat is iets anders dan buitenlands beleid. De regering treedt vanzelfsprekend niet in de kwalificaties van de rechter. Voor een oordeel over personen of groeperingen die zich buiten Nederland bevinden, baseren we ons op internationale sanctielijsten van VN en EU. Daar zijn de terroristische groepen op geplaatst waar internationaal consensus over bestaat. Ahrar al-Sham staat daar niet op.

Vraag 6

Het vrijkomen van IS-strijders wordt gezien als een ernstig gevaar voor de nationale veiligheid. Kan in dat kader een NAVO artikel 4 consultatie worden gestart? Is dat al gebeurd?

Antwoord

Zoals gesteld in de brief aan uw Kamer van 1 november (Kamerstuk 28676-325) heeft de minister van Buitenlandse Zaken tijdens de telefonische vergadering van ministers van Buitenlandse Zaken van kernlanden van de anti-ISIS coalitie op 21 oktober Turkije opgeroepen om verantwoordelijkheid te nemen voor mogelijke ontsnapte ISIS-strijders. Daarenboven heeft Nederland bij de recente bijeenkomst van de NAVO ministers van Defensie aandacht gevraagd voor het gevaar van ontsnapping van Foreign Terrorist Fighters die een bedreiging kunnen vormen voor de veiligheid van bondgenoten. Vandaag zal Nederland tijdens de anti-ISIS coalitie in Washington opnieuw aandacht vragen voor het gevaar van ontsnappingen van Foreign Terrorist Fighters in Noordoost-Syrië. Daarmee stelt Nederland het mogelijke gevaar van ontsnappingen van FTF in verschillende fora aan de orde. De toegevoegde waarde van formele artikel 4-consultaties is beperkt, zoals ook uiteengezet in het verslag van de bijeenkomst van NAVO-ministers van Defensie op 24 en 25 oktober (Kamerstuk 28676-325).

Vraag 7

Volgens de Weense Conventie kan het lidmaatschap van een staat in een multilaterale organisatie worden geschorst in het geval van ernstige misdrijvingen. Is het mogelijk om het Turkse lidmaatschap in de NAVO te schorsen op basis van de Weense Conventie aangaande multilateralisme? Bent u bereid dit verder te onderzoeken?

Antwoord

Over Turkije zijn de afgelopen periode in de NAVO stevige woorden gevallen. Nederland heeft de Turkse operatie in Noord-Syrië bijvoorbeeld in heldere bewoordingen veroordeeld (Kamerstukken 28676-325, 32623-273, en 21501-02-2074). Maar zoals de minister-president ook op 16 oktober ook zei in het debat over de inval van Turkije in Noordoost Syrië, is de NAVO niet beter af zonder Turkije. Turkije is en blijft een belangrijke bondgenoot,

mede gezien zijn strategische ligging (beschermt onder andere de oostflank van de NAVO en de Zwarte Zee) en o.m. zijn bijdrage aan de missie in Afghanistan.

Vraag 8

De Tweede Kamer heeft gisteren een motie aangenomen om te onderzoeken hoe Nederland zo snel mogelijk kan voldoen aan de 2%-norm van de NAVO. Hoe staat de minister tegenover deze verhoging van defensie-uitgaven?

Antwoord

De veiligheidssituatie vraagt erom dat Europese landen meer verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen veiligheid. Tijdens de NAVO-Top van 2014 in Wales zijn afspraken gemaakt om de komende jaren de defensie-uitgaven in de richting van de NAVO-norm van 2% van het bbp te bewegen. Met de middelen die bij regeerakkoord en de laatste voorjaarsnota aan de defensiebegroting zijn toegevoegd zetten we stappen richting de 2%, maar we zijn er nog niet. Er wordt meer van Nederland verwacht. Uw motie is in de eerste plaats gericht aan de Minister van Defensie, maar u heeft ook mij en de premier horen zeggen dat veiligheid een prioriteit is van dit kabinet. Het gaat daarbij overigens niet alleen om meer geld. Het gaat om de capaciteiten die nodig zijn, om de veranderende veiligheidssituatie het hoofd te kunnen bieden.

Vraag 9

Hoe is het gesteld met de bescherming van onze koopvaardij en baggeraars langs de kust van Iran? Heeft het kabinet contact met deze bedrijven?

Antwoord

Zoals is aangekondigd in de kennisgevingsbrief (kenmerk 2019D31119 d.d. 15 juli 2019) onderzoekt het kabinet de wenselijkheid en mogelijkheid om met daarvoor geschikte middelen een bijdrage te leveren aan het waarborgen van vrije en veilige doorvaart in de Straat van Hormuz en Golf van Oman. In het kader van dit onderzoek heeft het kabinet contact met relevante belanghebbende partijen, waaronder de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reders. Zodra het onderzoek daartoe aanleiding geeft, zullen wij u nader informeren.

Vraag 10

Een tweestatenoplossing in het Midden-Oosten Vredesproces raakt steeds verder uit zicht. Wat kan Nederland nog meer doen om tot een oplossing te komen?

Antwoord

Het kabinet zet zich in voor het behoud en de verwezenlijking van de twee-statenoplossing. Nederland doet dit door politieke inzet, in bilaterale gesprekken en multilateraal verband, door een bijdrage te leveren aan de veiligheid van Israël via deelname aan militaire missies langs de grenzen van Israël met buurlanden waarmee nog geen vredesakkoord gesloten is en door steun aan de opbouw van de Palestijnse economie en instituties om de toekomstige

Palestijnse staat te besturen. Nederland doet dit tevens door contacten tussen Israëliërs en Palestijnen te ondersteunen. Nederland bevordert bovendien de samenwerking tussen Israël en de Palestijnse Autoriteit in trilaterale expertgroepen over water, energie en handel en grensovergangen. Daarmee speelt Nederland een constructieve rol die door beide zijden gewaardeerd wordt.

Nederland en de EU, met de Nederlandse diplomaat Terstal als EU-Gezant, engageren met beide partijen, de Kwartetpartners (VS Rusland en VN) en Arabische landen om gezamenlijk vooruitgang mogelijk te maken.

Voor een oplossing is echter allereerst politieke wil aan Israëlische en Palestijnse zijde noodzakelijk. Op dit moment verkeert de Israëlische politiek in een impasse door het uitblijven van een geslaagde formatie. Het Palestijns politiek leiderschap is verdeeld. Hier komt bovenop dat er geen vertrouwen is tussen het Palestijns leiderschap en de Verenigde Staten. Het is onder deze omstandigheden niet aannemelijk dat er een snelle hervatting van onderhandelingen komt.

Vraag 11

Is de minister bereid zich ervoor in te spannen dat er paal en perk wordt gesteld aan het uitbreiden van nederzettingen in bezet gebied?

Antwoord

Nederzettingen zijn strijdig met internationaal recht en een obstakel voor vrede. De voortdurende uitbreiding ervan maakt de twee-statenoplossing steeds moeilijker en leidt tot een een-staat realiteit. Nederland maakt daarom onderscheid tussen Israël en de door Israël bezette gebieden. Nederland wil de relaties met Israël binnen deze grenzen van 1967 versterken, maar op geen enkele manier geen steun verlenen aan het nederzettingenbeleid. Nederland en de EU spreken Israël aan op diens nederzettingenbeleid en retoriek over mogelijke annexatie. Dat heb ik ook zelf nog gedaan in mijn kennismakingsgesprek met de Israëlische ambassadeur op 7 november jongstleden. Hier zal Nederland mee door blijven gaan.

Vraag 12

Is de Minister bereid zich ervoor in te spannen dat er door de Palestijnse Autoriteit verkiezingen (kunnen) worden georganiseerd?

Antwoord

Nederland en de EU dringen bij de Palestijnse Autoriteit aan op het houden van verkiezingen. De voortdurende verdeeldheid tussen Hamas en Fatah, de langdurige bestuurlijke scheiding tussen Gaza en de Westelijke Jordaanoever en het uitblijven van verkiezingen in de gehele Palestijnse Gebieden ondermijnen de Palestijnse positie in het

vredeproces en de democratische legitimiteit van het Palestijns leiderschap richting de eigen bevolking.

De recente aankondiging van de Palestijnse President Abbas dat hij verkiezingen wil houden en de onderhandelingen tussen de verschillende Palestijnse partijen zijn dan ook een positieve stap. Nederland verwelkomt deze, en moedigt de Palestijnse leiders aan de benodigde stappen te zetten om verzoening en verkiezingen mogelijk te maken. Voor het houden van geloofwaardige, inclusieve en democratische verkiezingen zal ook de medewerking van Israël nodig zijn, om de Palestijnen in Oost-Jeruzalem te laten stemmen zoals zij ook eerder hebben gedaan in parlements- en presidentsverkiezingen voor de Palestijnse Autoriteit.

Gezien het belang van geloofwaardige verkiezingen ondersteunt de Europese Unie het functioneren van de Palestijnse Kiescommissie en dringt de EU aan op het houden van dergelijke verkiezingen. Of deze daadwerkelijk gehouden gaat worden zal in sterke mate afhangen van de bereidheid van Palestijnse fracties om de onderlinge verschillen te overbruggen en van de bereidheid van Israël om hier medewerking aan te verlenen.

Vraag 13

Hoe staat het met het onderzoek naar de moord op een 14-jarige Palestijn waarbij slechts één Israëliische soldaat een maand taakstraf heeft gekregen? Wat is de regeringspositie hieromtrent?

Antwoord

Het kabinet is bezorgd over het hoge aantal slachtoffers bij de demonstraties in Gaza en heeft daarom bij Israël aangedrongen op gedegen onderzoek naar diens optreden en een proportionele reactie op protesten die in lijn is met internationaal recht. Tevens roept Nederland de organisatoren en de-facto autoriteiten in Gaza op ervoor zorgen dat protesten daadwerkelijk vreedzaam blijven.

Nederland doet dit zowel in EU-verband als in bilaterale gesprekken. Zo heb ik nogmaals het belang van voortgang op deze onderzoeken onderstreept in een gesprek met de Israëliische ambassadeur op 7 november jl. Het is positief dat er nu een eerste veroordeling is geweest op basis van bewezen feiten. De hoogte van de straf volgt uit het feit dat er een schikking met de aanklager is getroffen, waarbij de militair veroordeeld is voor het niet-opvolgen van diens instructies.

Vragen van het lid Karabulut (SP)

Vraag 1

Wat vindt de minister van de ontwikkelingen in Chili waar velen in verzet zijn gekomen tegen de regering?

Antwoord

De ongeregeldheden in Chili hadden als directe aanleiding de verhoging van de prijzen van metrokaartjes, maar legden al gauw een diepere onvrede bloot over de grote kloof tussen arm en rijk in het land, die temeer klemde daar Chili tot de meest welvarende landen van Latijns-Amerika behoort. Het is dan ook positief dat de Chileense autoriteiten een serie maatregelen hebben aangekondigd om deze sociale ongelijkheid aan te pakken.

Het kabinet betreurt het geweld van de afgelopen weken ten zeerste evenals het feit dat hierbij slachtoffers zijn gevallen. Het kabinet deelt de zorgen van de VN over de wijze en mate van inzet van repressieve middelen door de politie zoals traangas en rubberen kogels. Vrijheid van meningsuiting en het recht om te demonstreren zijn fundamentele mensenrechten. Het is van groot belang dat mogelijke schendingen via de daartoe geëigende instanties in Chili worden onderzocht en gestraft. Hoewel een groot deel van de demonstraties vreedzaam verloopt, maakt het kabinet zich ook zorgen over de vernielingen en het geweld dat wordt gebruikt door groepen demonstranten. De Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) doet op uitnodiging van de Chileense regering momenteel onderzoek naar de gewelddadigheden. Het kabinet wacht de resultaten van dat onderzoek af.

Vraag 2

Veroordeelt de minister het geweld in Bolivia door oppositionele milities, leger en politie na het gedwongen opstappen van president Morales?

Antwoord

President Morales riep zich eind oktober uit tot winnaar van de presidentsverkiezingen in Bolivia, niettegenstaande grote twijfel, in binnen- en buitenland, over het rechtmatige verloop van het tellen van de stemmen. De ontwikkelingen in het land raakten vervolgens afgelopen zondag in een stroomversnelling, nadat de OAS (Organisatie van Amerikaanse Staten) in een audit-rapport wees op ernstige onregelmatigheden tijdens het telproces en opriep tot algehele nieuwe presidentsverkiezingen

Hierop volgde een ontslaggolf van parlementariërs, ministers, gouverneurs, burgemeesters, leden van de kiesraad en ambassadeurs; op straat kozen meer en meer politieagenten de kant van anti-Morales-demonstranten. De chefstaf van het leger riep Morales op af te treden. In reactie op deze gebeurtenissen dienden aan het einde van de middag zowel Morales als vicepresident Linera hun ontslag in. Kort daarop vlogen beiden naar Mexico dat hun politiek asiel verleende.

De gebeurtenissen zijn gepaard gegaan met ernstige onlusten tussen aanhangers van president Morales en de oppositie. Daarbij is geweld gebruikt en zijn slachtoffers gevallen en dat betreurt ik.

Inmiddels wil senator Jeanine Añez zich als interim-president inzetten voor een zo snel mogelijke stabilisering van het land en de organisatie van nieuwe presidentsverkiezingen.

Vraag 3

In Irak zijn bij de recente protesten meer dan 300 demonstranten gedood en gewond geraakt. Is de minister bereid dit geweld in duidelijke taal te veroordelen en te pleiten voor een onafhankelijk onderzoek?

Antwoord

Tijdens het bezoek van de Iraakse minister van Buitenlandse Zaken aan Nederland eind vorige maand heb ik mijn zorgen geuit over het geweld tegen demonstranten en aandacht gevraagd voor het recht op demonstratie en de persvrijheid. Ook de EU heeft zich tweemaal uitgesproken over de demonstraties in Irak en daarbij ook het gebruik van geweld zeer betreurd. De EU roept ook op tot onafhankelijk onderzoek naar het gebruik van geweld. Op 13 november jl. hebben de ambassadeurs van de aanwezige EU-lidstaten, waaronder Nederland, in Bagdad de Iraakse premier gesproken en de boodschap overgebracht dat het geweld tegen demonstranten moet stoppen en dat de daders van het geweld verantwoording af moeten leggen. Nederland en de EU staan klaar om Irak te ondersteunen bij het doorvoeren van de benodigde hervormingen om aan de eisen van de demonstranten tegemoet te komen.

Vraag 4

Kan de minister uitleggen hoe hij de motie Marijnissen uitvoert die vraagt om met gelijkgestemde EU-landen te komen tot persoonsgebonden, economische en diplomatieke sancties voor overtreders van wapenembargo's? Zijn er landen waarmee Nederland op één lijn zit en sancties overeengekomen kunnen worden?

Antwoord

In de afgelopen weken zijn er verschillende moties aangenomen naar aanleiding van het Turkse optreden in Noordoost-Syrië. In het verslag van de NAVO Defensie Ministeriële (d.d. 1 november 2019), het verslag van de Europese Raad van 17 en 18 oktober 2019 (kenmerk 2019Z20169) en de Geannoteerde Agenda voor de Raad Buitenlandse Zaken (d.d. 1 november 2019, kenmerk BZDOC-82097892-47) is uw Kamer reeds geïnformeerd over de uitvoering hiervan.

Zoals u weet heeft Nederland de Turkse operatie in Noord-Syrië in stevige bewoordingen veroordeeld en gepleit voor een veroordeling en maatregelen door de EU. Met resultaat: de EU veroordeelde de Turkse operatie en maakte afspraken over wapenexport. Ook is de kwestie meerdere malen aan de orde geweest binnen de NAVO. De huidige meer stabiele situatie is, hoe welkom ook, geen reden om de veroordeling van Turkije in te trekken.

Nederland blijft Turkije oproepen om een einde te maken aan de operatie. Nederland blijft

ook pleiten voor verdergaande maatregelen: een formeel wapenembargo door de EU, het stopzetten van pre-accessiesteun aan Turkije en het formeel stopzetten van de toetredingsonderhandelingen. Daar is op dit moment weinig steun voor, maar dat wordt anders als het geweld weer oplaait. Nederland blijft de situatie in Syrië daarom nauwlettend volgen.

Vraag 5

Turkije kondigde aan IS-strijders terug te gaan sturen naar landen van herkomst. Wat zijn nu de feiten? Wat zijn de plannen van de minister? Is de minister bereid gesprekken te voeren met de "Syrian Democratic Council"?

Antwoord

Turkije is sinds dinsdag begonnen met het terugsturen van Foreign Terrorist Fighters naar de landen van herkomst. Dit gaat om FTF's die zich al langer in Turkije bevinden en een klein aantal FTF's die Turkije heeft opgepakt tijdens de Turkse Operation Peace Spring in Noord-Syrië.

Het is aan de Turkse autoriteiten te bepalen wat zij doen met mensen binnen hun rechtsmacht/jurisdictie. Nederland heeft nauw contact met de Turkse autoriteiten om te benadrukken dat Nederland klaar staat om die uitreizigers met Nederlandse nationaliteit in overleg en onder begeleiding naar Nederland te laten terugkeren voor vervolging alhier. Ten aanzien van het kort geding maakt het kabinet een aanvang met de invulling van de inspanningsverplichting zoals de rechter die ons heeft opgelegd. Omdat het vonnis bij voorraad uitvoerbaar is beginnen we daar nu mee. Wij zijn reeds in overleg getreden met de meest betrokken Schengen-partners over het vonnis. Ik kan niet iedere stap met u delen, daar is het proces niet bij gebaat, ook omdat de zaak nog onder de rechter is.

Er is eerder op ambtelijk niveau contact geweest met de Benelux vertegenwoordiging van de Democratic Federation in Northern Syria om op verzoek van het Openbaar Ministerie arrestatiebevelen te overhandigen, zoals ook gemeld in een brief over het terughalen van Nederlandse Syriëgangers van 21 februari 2019 (Kamerstuk 29 754). Verder pleit Nederland onder ander tijdens de bijeenkomst van de Anti-ISIS coalitie voor het betrekken van de Syrische Koerden bij een inclusief politieke proces.

Vraag 6

Met betrekking tot het wapenexportbeleid naar Saudi-Arabië roept de SP op om:

- een onafhankelijk onderzoek te laten doen, bij voorkeur in internationaal verband, naar de mate waarin landen wapenexportcriteria hebben geschonden in de oorlog in Jemen;
- een onafhankelijke nationale commissie op te richten die toeziet op de wapenexportcriteria en andere landen op te roepen dit ook te doen;

- in kaart te brengen welke mogelijkheden er zijn om sancties op te leggen aan wapenexporterende landen die de criteria schenden.

Graag een reactie van de minister.

Antwoord

Mede namens de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking antwoord ik u als volgt:

Ik deel de zorgen van mevrouw Karabulut over uiteenlopende implementatie van de EU-wapenexportcriteria, die onder meer blijkt uit het feit dat sommige EU-landen nog wel militaire goederen leveren die gebruikt kunnen worden in het conflict in Jemen.

Nederland spreekt EU-lidstaten daar regelmatig op aan. Maar zoals u weet, is dit een nationale bevoegdheid en is er internationaal geen draagvlak om dat te veranderen.

Vanwege die nationale bevoegdheid zijn ook de mogelijkheden om sancties op te leggen beperkt. Uw verzoek om daar dan actief naar op zoek te gaan, steun ik niet want sancties opleggen aan partners die wapens exporteren is in mijn optiek geen wenselijke omgangsvorm tussen bondgenoten. Ik prefereer de (stevige) dialoog, ook wanneer dat moeilijk is, en ga lastige discussies over Jemen en wapenexporten zoals u weet ook zeker niet uit de weg. Ik heb dat meerdere malen aangekaart in de Raad Buitenlandse Zaken, en ook (vorig jaar) in de VN-veiligheidsraad.

Voor wat betreft het verzoek om onafhankelijk onderzoek: zoals u weet heeft de Group of Eminent Experts on Yemen al onafhankelijk onderzoek gedaan naar schendingen van mensenrechten en humanitair oorlogsrecht en ook benoemd welke landen daar door middel van wapenleveranties mogelijk medeplichtig aan zijn. We beschikken dus al over dergelijk onderzoek en Nederland heeft hier in onder meer de EU Raadswerkgroep inzake wapenexport aandacht voor gevraagd en landen wederom opgeroepen hun exportbeleid aan te scherpen ten aanzien van landen die betrokken zijn bij de oorlog in Jemen.

Uw voorstel voor een nationale commissie die toetst of de wapenexportcriteria worden nageleefd steun ik niet. We hebben zeer zorgvuldige procedures, en als daar bezwaren tegen zijn is de gang naar de rechter beschikbaar.

Vraag 7

Is het kabinet bereid om, in internationaal overleg, ervoor te pleiten de G20 top in Saudi-Arabië geen doorgang te laten vinden? En is het kabinet bereid deze top te boycotten mocht Nederland uitgenodigd worden?

Antwoord

Saoedi-Arabië is in 2020 voorzitter van de G20. Nederland heeft als gast (en dus geen officieel lid) van de G20 geen zeggenschap over wie het voorzitterschap op zich neemt. Dat is een aangelegenheid van de G20-leden zelf. De G20 behelst meer dan alleen het voorzitterschap. Het is voor Nederland een invloedrijk, informeel forum en netwerk, waar

politieke en economische vraagstukken worden bediscussieerd en besluiten worden voorbereid. Gezien onze grote en internationaal georiënteerde economie, onze sterke betrokkenheid bij het multilaterale systeem, en onze expertise op verschillende onderwerpen heeft Nederland de afgelopen drie jaar als gast een belangrijke bijdrage geleverd aan de G20.

Vraag 8

Is de minister bereid om de import van producten uit illegale nederzettingen in Palestijns gebied aan banden te leggen?

Antwoord

Zie tevens het antwoord op vraag 11 van het lid van Helvert (CDA). Nederzettingen zijn strijdig met het internationale recht en een obstakel voor vrede en het Nederland spreekt Israël hierop aan. Het kabinet is echter geen voorstander van een importverbod of een boycot.

Vraag 9

Wat zijn de opvattingen van de minister over het aanpakken van straffeloosheid in Israël waar meer dan 200 demonstranten zijn doodgeschoten en waarbij de daders niet zijn vervolgd en waar een taakstraf van een maand is opgelegd voor het doodschieten van een kind van 14?

Antwoord

Zie antwoord op vraag 13 van het lid van Helvert (CDA).

Vraag 10

Is het kabinet bereid om de bestaande regeling voor schadevergoeding voor weduwen van slachtoffers van de politionele acties in Indonesië uit te breiden zodat ook andere slachtoffers van oorlogsmisdaden daar een beroep op kunnen doen?

Antwoord

Het gerechtshof Den Haag heeft op 2 oktober geoordeeld dat de Staat ten opzichte van onder meer kinderen van door Nederland geëxecuteerde mannen geen beroep op verjaring toekomt. De inhoudelijke beoordeling van de vraag of deze kinderen een schadevergoeding toekomt is echter nog onderdeel van lopende procedures bij de rechtbank Den Haag. Het kabinet beraadt zich op de vervolgstappen n.a.v. de uitspraak van het gerechtshof.

Vraag 11

Graag een reactie van de minister op welk moment hij, door wie en op welke wijze op de hoogte is gebracht van de 70 burgerdoden in Hawija.

Antwoord

Uw Kamer is op 11 november jl. (kenmerk 2019D45284 en 2019D45285) geïnformeerd dat de door uw Kamer gestelde vragen zo snel als mogelijk zullen worden beantwoord.

Zoals ook in de brief van 13 november jl. (kenmerk 2019Z22026) aangegeven hecht het kabinet er aan dit zorgvuldig te doen en streeft ernaar de antwoorden, inclusief het antwoord op de vragen van de SP, eind volgende week naar de Kamer te sturen.

Vragen van het lid Sjoerdsma (D66)

Vraag 1

Kunt u reageren op de oproep van de Koninklijke Nederlandse Vereniging van Zeeredomers, die zeggen dat de Nederlandse scheepvaart op de Middellandse zee grote problemen ondervindt, omdat er geen schepen zijn namens de Europese Unie om drenkelingen te redden?

Antwoord

Het kabinet verwijst graag naar de beantwoording van minister Van Nieuwenhuizen Wijbenga (Infrastructuur en Waterstaat), mede namens de ministers van Buitenlandse Zaken, voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en van Justitie en Veiligheid op vragen van uw Kamer inzake reders die op zoek zijn naar veilige havens (Aanhangsel van de Handelingen, Vergaderjaar 2019–2020, nr 454, d.d. 22 oktober 2019).

Vraag 2

Kan de minister meer werk maken van de klimaatkopgroep ten behoeve van een Europese energiepolitiek?

Antwoord

Nederland zet zich in de Europese Unie in voor ambitieus klimaatbeleid. Klimaat is ook het centrale element in de European Green Deal, die beoogd voorzitter van de nieuwe Commissie Von der Leyen tot topprioriteit heeft benoemd.

Met zeven andere EU-landen vormt Nederland de kopgroep. In dit samenwerkingsverband wordt in de aanloop naar de Europese Raad van 12-13 december a.s. ingezet op het afronden van de discussie over de 2050-doelstelling van klimaatneutraliteit. Deze kopgroep wil volgend jaar ook een akkoord bereiken over het ophogen van de 2030-doelstelling van 40% CO₂-reductie naar 55% CO₂-reductie.

De energietransitie is een essentieel onderdeel van het Europese energiebeleid en hierdoor zal de EU op termijn ook steeds minder afhankelijk worden van energieleveranciers buiten de Europese Unie.

Vraag 3

Kan de minister een update geven over de berechting in Irak? Kan de minister herbevestigen dat hij tegen de doodstraf is, zowel in Irak als in Syrië?

Antwoord:

Maandag zijn u Kamerbrieven (2019D45127 en 2019D45279) toegegaan met de stand van zaken ten aanzien van het overleg met Irak over berechting van buitenlandse strijders daar. Op dit moment heb ik daar niets aan toe te voegen. Nederland is principieel tegen de doodstraf. Ik bevestig graag dat Nederland niet meewerkt aan de tenuitvoerlegging van de doodstraf door andere landen, noch in Irak, noch in Syrië.

Vraag 4

Kan de minister reageren op de uitspraak van de rechter dat Nederland alles moet doen om kinderen uit de vreselijke omstandigheden in Syrische kampen te halen? Gaat de minister overleggen met de VS over hun aanbod.

Antwoord

Ten aanzien van het kort geding maakt het kabinet een aanvang met de invulling van de inspanningsverplichting zoals de rechter die ons heeft opgelegd. Omdat het vonnis bij voorraad uitvoerbaar is beginnen we daar nu mee. Wij zijn reeds in overleg getreden met de meest betrokken Schengen-partners over het vonnis. Ik kan niet iedere stap met u delen, daar is het proces niet bij gebaat, ook omdat de zaak nog onder de rechter is.

Vraag 5

Kan de minister bevestigen dat Europese sancties om druk op Rusland te zetten worden verlengd en dat de EU hier eensgezind is, zolang Rusland zich niet houdt aan de Minsk-afspraken?

Antwoord

In EU-verband is inderdaad afgesproken dat de sectorale sancties gehandhaafd blijven zolang Rusland de Minsk-akkoorden niet volledig heeft geïmplementeerd.

Vraag 6

Blijft de minister hierover in contact met zijn Europese partners?

Antwoord

Ja.

Vraag 7

Ziet de minister mogelijkheden om de sancties nog meer persoonsgericht te maken, en meer op de kliek van Poetin te richten?

Antwoord

In reactie op het Russische, destabiliserende optreden in Oekraïne heeft de Europese Unie verschillende sanctiemaatregelen ingevoerd. Hieronder vallen de sancties tegen personen en entiteiten die betrokken zijn bij de bedreiging of ondermijning van de territoriale integriteit van Oekraïne. Mocht er aanleiding zijn om aanvullende sancties in te stellen tegen personen of entiteiten dan bestaat er in dit verband de mogelijkheid daartoe. Daar is in de EU wel unanimititeit voor nodig.

Vraag 8

De minister heeft toegezegd op te zullen roepen tot een onafhankelijke onderzoeksmissie naar Xinjiang. Is de minister hier al voorbereidingen/gesprekken voor aan het treffen?

Antwoord

In lijn met het voorstel van D66 (met steun van de PvdA) dat Nederland aanstuurt op een onafhankelijke VN-onderzoeksmissie naar de positie van Oeigoeren en Tibetanen, heeft het kabinet China bij diverse gelegenheden opgeroepen op om VN-mensenrechtenexperts, waaronder de Hoge Commissaris, ongehinderde en vrije toegang te verlenen tot Xinjiang. Nederland zal zich hier ook in de toekomst, en ook in de Mensenrechtenraad, voor blijven inzetten.

Vraag 9

Heeft de minister al gesproken met partners om zo'n missie te bepleiten in de Mensenrechtenraad?

Antwoord

Ja. Nederland stuurde bijvoorbeeld in juli van dit jaar met 23 andere landen een brief over de situatie in Xinjiang aan de voorzitter van de VN-Mensenrechtenraad en de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten. In die brief werd onder meer gepleit voor betekenisvolle toegang tot Xinjiang voor onafhankelijke internationale waarnemers, waaronder de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten. Ook steunde Nederland vorige maand samen met 22 andere landen een oproep van gelijke strekking aan China in de Derde Commissie van de VN.

Vraag 10

Ziet de minister de problemen, zoals potentiële destabilisatie op de Balkan en groeiende invloed van China en Rusland, die volgen op de beslissing geen toetredingsonderhandelingen te starten met Noord-Macedonië.

Vraag 11

Is er een mogelijkheid dit te herstellen? Al dan niet in een ander soort verband met deze landen?

Vraag 12

Welke stappen heeft de minister Frankrijk zien nemen om het toetredingsproces te hervormen?

Antwoord vraag 10, 11 en 12

Andere landen, Rusland en China bijvoorbeeld, proberen uiteraard invloed uit te oefenen op de Westelijke Balkan. Alle landen op de Westelijke Balkan blijven echter EU lidmaatschap als strategisch doel zien. Bovendien is de EU nu al de belangrijkste partner voor deze landen, bijvoorbeeld op het gebied van handel en investeringen.

Het uitbreidingsproces kan zeker bijdragen aan de stabiliteit in de buurlanden van de EU op de Westelijke Balkan. Het kabinet steunt het Europees perspectief van deze landen.

Tijdens de Europese Raad was het nog niet mogelijk om tot een besluit te komen over het openen van de toetredingsonderhandelingen met Noord-Macedonië en Albanië. Beide landen hebben wel bevestigd dat zij doorgaan op de ingeslagen weg en de hervormingen zullen voortzetten. Ik vind dit bemoedigend.

Er is geen alternatief nodig voor het Europees perspectief van de Westelijke Balkan landen. Wel vind ik dat de uitbreidingsmethodologie verbeterd moet worden. Daarom zet het kabinet in op een nieuwe methodologie waarbij hervormingen van de rechtsstaat centraal staan en het proces gefaseerd en omkeerbaar wordt.

Frankrijk heeft ook interesse in het verbeteren van de methodologie. Het kabinet zal waar mogelijk hierin met Frankrijk optrekken.

Vraag 13

Is de minister bereid nog deze kabinetsperiode verantwoordelijkheid af te leggen, naar aanleiding van het onderzoek dat nu gaande is, voor ons handelen in Indonesië?

Antwoord

Het onafhankelijke onderzoek 'Onafhankelijkheid, dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950' wordt uitgevoerd door het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV), het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en het NIOD Instituut voor Oorlogs- Holocaust en Genocidestudies. De bevindingen worden in september 2021 gepresenteerd door de onderzoeksinstituten. Het kabinet kan niet vooruitlopen op deze bevindingen.

Vragen van het lid Ploumen (PvdA)

Vraag 1

Volgend jaar zal Nederland vicevoorzitter zijn van de toetsingsconferentie van het non-proliferatie verdrag waar gekeken wordt op welke manier de verspreiding van kernwapens een halt toe kan worden geroepen. Is de minister bereid om, in het kader van die dialoog, alle mogelijkheden te onderzoeken om tot een nieuwe gespreksronde te komen ten bate van de veiligheid van ons allemaal?

Antwoord

Het Non-Proliferatie verdrag en de toetsingsconferentie zijn voor Nederland topprioriteiten als het gaat om nucleaire ontwapening en non-proliferatie. Nederland, als lid van het voorzittersbureau van die conferentie, zal er alles aan doen om deze zo goed mogelijk te laten verlopen om tot heldere en effectieve afspraken te komen om het verdrag verder te implementeren. Daaronder vallen idealiter ook afspraken die kunnen helpen bij nucleaire ontwapening en het voorkomen van wapenwedlopen in dat kader. Hoewel Nederland vol inzet op een positief resultaat, is in de huidige geopolitieke context de opstelling van enkele belangrijke landen wel reden tot zorg.

Vraag 2

Is Nederland afgevaardigd bij de bijeenkomst morgen in Washington van de anti-isis coalitie? Wat is de inzet van Nederland?

Antwoord

Nederland neemt inderdaad deel aan de bijeenkomst van de Anti-ISIS coalitie en is, net als meerdere landen, op hoog ambtelijk niveau vertegenwoordigd in Washington (DG niveau). Nederland zal nogmaals de zorg uitspreken dat de resultaten die de Anti-ISIS coalitie heeft geboekt in gevaar worden gebracht door de huidige ontwikkelingen, in het bijzonder de Turkse inval in Noord-Oost Syrië. Het is belangrijk dat de coalitie zich gezamenlijk blijft

inzetten voor stabiliteit in de regio. Nederland zal dan ook het belang van eensgezindheid binnen de coalitie benadrukken.

Nederland zal tijdens de bijeenkomst nog eens zijn zorg uitspreken over de Turkse inval en bepleiten dat de Turkse veiligheidszorgen op politieke wijze opgelost moeten worden en hierbij benoemen dat Nederland zich inzet voor berechting in de regio, omdat het bewijs en de slachtoffers zich daar bevinden.

Nederland zal daarnaast benoemen dat de terugkeer van vluchtelingen veilig, vrijwillig en waardig dient te gebeuren.

Vraag 3

In KSA zitten vrouwelijke activisten vast, in Iran worden vrouwen die hun hoofddoeken afdoen aangevallen. Wat gaat de minister doen om deze onrechtvaardigheden aan de kaak te stellen? Welke sancties bent u van plan te nemen?

Antwoord

Nederland deelt de zorgen over de positie van vrouwen, en in het bijzonder vrouwenrechtenactivisten, in zowel Saoedi-Arabië als Iran. Nederland spreekt zich hier regelmatig over uit. Tijdens bilaterale gesprekken en marge van de Algemene Vergadering van de VN in september dit jaar heb ik dit onderwerp in gesprekken met zowel mijn Iraanse ambtgenoot als mijn Saoedische ambtgenoot aan de orde gesteld. Ook werd tijdens de Mensenrechtenraad in september jl. een statement uitgesproken namens Nederland en 18 andere landen, waarin de positie van de gedetineerde vrouwenrechtenactivisten in Saoedi-Arabië werd aangekaart. Ook wat betreft Iran roept Nederland in multilaterale fora op om mensenrechten en vrouwenrechten te verbeteren, onder meer in de Mensenrechtenraad en tijdens de Interactieve Dialoog met de Special Rapporteur voor de Mensenrechtensituatie in Iran.

Vragen van het lid Voordewind (ChristenUnie)

Vraag 1

Het aantal incidenten is verdubbeld sinds de Turkse inval in Syrië. Hoe kan je buitenlandbeleid vormgeven als Rusland internationaal recht blijft lamleggen? Verzoek om reflectie.

Vraag 2

Wordt het geen tijd om het Duitse plan voor internationaal beheer van een veiligheidszone in Syrië te steunen? Hoe schat de minister de kans in om dit plan van de grond te krijgen en daarmee de Turkse troepen terug te dringen? Is hij bereid hier over na te denken

Antwoord vraag 1 en 2

Voor Nederland staat voorop dat er voor de situatie in Noord-Syrië een duurzame, politieke en inclusieve oplossing komt. Nederland heeft al meerdere keren zijn ernstig ongenoegen geuit dat Rusland al 12 keer in de VN-veiligheidsraad zijn veto heeft ingezet inzake vraagstukken die Syrië betreffen. Tegelijkertijd is het gezien de realiteit in het gebied een gegeven dat ook Rusland bij het bereiken van een politieke oplossing een rol moet spelen. Nederland verwelkomt ideeën die hier een antwoord proberen te bieden voor de situatie in Noord-Oost Syrië. Echter concretere uitwerking van het genoemde Duitse plan is tot op heden uitgebleven. Het onderwerp is ook niet door Duitsland opgebracht tijdens de afgelopen Raad Buitenlandse Zaken. Een aantal permanente leden van de VN-veiligheidsraad hebben reeds te kennen gegeven weinig voor zo'n VN-gemandateerde veiligheidszone te voelen.

Mocht nadere uitwerking van het plan volgen dan zal Nederland dit uiteraard zeer serieus en constructief bestuderen.

Vraag 3

Hoe kunnen Nederland en de Europese Unie effectief bijdragen aan de terugkeer van ontheemde christenen naar hun woonplaats in Irak?

Antwoord

Nederland en de Europese Unie zijn grote donoren voor de stabilisatie van de op ISIS heroverde gebieden aan in Irak. Nederland is bijvoorbeeld een grote donor aan het Funding Facility for Stabilisation van de VN, waarmee het herstel van basisvoorzieningen wordt gefinancierd zodat ontheemden terug kunnen keren naar hun huizen. Nederland heeft inmiddels sinds 2016 72 mln EUR bijgedragen aan dit fonds. Daarnaast spreekt Nederland de Iraakse en Koerdische autoriteiten aan op de positie van minderheden in Irak, waaronder Christenen, en verzoekt hen de ondersteuning te bieden die nodig is voor de terugkeer van minderheden. Dit heb ik ook gedaan bij het bezoek deze maand van de Iraakse Minister van Buitenlandse Zaken van Irak aan Nederland en tijdens mijn reis naar Irak eind december 2018.

Vraag 4

Kan de minister toezeggen dat hij bereid is om de herdenking van de Armeense genocide volgend jaar in Yerevan bij te wonen?

Antwoord

Conform de motie Voordewind (Kamerstuk 34 775, nr. 57) zal Nederland iedere vijf jaar de herdenking in Jerevan bijwonen. De eerstvolgende herdenking waaraan Nederland op kabinetsniveau deelneemt, is in 2020. Het Kabinet zal de Kamer ruim voor de herdenking informeren wie van het kabinet deelneemt aan deze herdenking.

Vraag 5

Wat moet er gebeuren voordat de regering de Armeense genocide onomstotelijk erkent?

Antwoord

Wat het kabinet betreft is duidelijk dat de gebeurtenissen in 1915 en 1916 vreselijk waren en groot leed hebben veroorzaakt. Er past dan ook groot medeleven met de nabestaanden. Voor het Nederlandse kabinet ligt de nadruk op de noodzakelijke acceptatie en verwerking van het verleden door Armenië en Turkije. De vaststelling of hier in juridische zin sprake is geweest van genocide, is niet aan het kabinet. Er is immers ter zake geen uitspraak van een internationaal gerechts- en strafhof noch een bindende resolutie van de VNVR. In lijn met de motie Rouvoet uit 2004, is de regeringsinzet om de kwestie van de Armeense genocide bilateraal en via de EU in Turkije bespreekbaar te maken en de toenadering tussen Armenië en Turkije te verbeteren. Ik heb hier afgelopen jaar in mijn contacten met de Turkse minister van Buitenlandse Zaken ook toe opgeroepen.

Vraag 6

Hoe staat het met de motie Voordewind (Kamerstuk 35 297, nr. 23) met betrekking tot handelsmaatregelen als drukmiddel?

Antwoord

In zijn motie (Kamerstuk 35 297, nr. 23) verzocht het lid Voordewind het kabinet onder meer in kaart te brengen welke drukmiddelen Nederland zowel bilateraal als in Europees verband ten aanzien van China kan inzetten om respect voor mensenrechten te bevorderen. In de aanvullende brief bij de Chinanotitie die uw Kamer eerder deze week toeging, benoemt het kabinet verschillende drukmiddelen: controles op het exportbeleid (dual-use en exportkredietverzekering), de inzet in het kader van maatschappelijk verantwoord

ondernemen, een robuust duurzaamheids hoofdstuk in het investeringsakkoord tussen de EU en China, en een EU-mensenrechtensanctieregime. Het kabinet acht deze maatregelen wenselijk, en ondersteunt in die zin de motie van het lid Voordewind. In de brief die uw Kamer eerder deze week toeging, stelt het kabinet enkel geen voorstander te zijn van aanvullende beperkende handelsmaatregelen, maar dat doet niets af aan de verdere uitvoering van de motie.

Vraag 7

Hoe beziet de minister de uitspraken van het Europees Hof van Justitie met betrekking tot de etikettering van producten uit bezette gebieden? Als dit voor Israël geldt, is dat internationale discriminatie. Hoe ziet de minister dit?

Antwoord

Het kabinet wijst erop dat EU-wetgeving met betrekking tot juiste en niet-misleidende herkomstaanduiding algemeen van toepassing is, ongeacht het land of gebied waar het product vandaan komt. Er is dan ook geen sprake van discriminatie.

In zijn uitspraak van 12 november heeft het EU Hof antwoord gegeven op prejudiciële vragen van de Franse rechter over de toepassing van de EU-wetgeving met betrekking tot juiste en niet-misleidende herkomstaanduiding op producten afkomstig uit door Israël bezette gebieden en nederzettingen.

Het Hof heeft verduidelijkt dat het Unierecht vereist dat op levensmiddelen die afkomstig zijn uit een door Israël bezet gebied, dit gebied wordt vermeld en wanneer die levensmiddelen afkomstig zijn uit een Israëlische nederzetting binnen dat gebied, daarnaast ook deze herkomst moet worden vermeld.

Het Hof is van oordeel dat de omstandigheid dat een levensmiddel afkomstig is uit een Israëlische nederzetting de aankoopbeslissingen van consumenten kan beïnvloeden. Het weglaten van een dergelijke vermelding kan de consument daarom misleiden.

Dit is een juridisch bindende uitspraak, in lijn met het Nederlandse beleid van de afgelopen jaren.

De uitspraak van het Hof ziet alleen op producten afkomstig uit door Israël bezette gebieden en nederzettingen en niet op producten afkomstig uit Israël. De tariefpreferenties waarin het EU-Israël Associatieakkoord voorziet blijven onverminderd van toepassing op Israëlische producten. Deze uitspraak verandert daar niets aan en behelst dus ook geen boycot ten aanzien van Israëlische producten.

Vraag 8

Graag een reactie van de minister op het rapport Droogleever over West-Papua.

Antwoord

Het lot van de Papua's gaat het kabinet ter harte, en de situatie in Papua is dan ook vast onderdeel van de dialoog tussen Nederland en Indonesië. Ik heb daarover ook in september met minister Retno gesproken. Om tot een duurzame oplossing te komen is het belangrijk dat de centrale autoriteiten en de lokale bevolking gezamenlijk de problemen ter hand nemen en ontwikkeling in de provincies bevorderen. Dit benadrukt het kabinet in contacten met de Indonesische autoriteiten.

Het academische onderzoek van professor Droogleever vormt een nadere bijdrage aan de beschrijving van de eigen geschiedenis van Papua en het verloop van de gebeurtenissen rond de «Act of Free Choice». Papua is onderdeel van de Republiek Indonesië en de Nederlandse regering respecteert de territoriale integriteit van Indonesië volledig. De verplichting om de rechten van de Indonesische inwoners, waaronder Papua's, te beschermen ligt in dat kader bij de Indonesische autoriteiten.

Vraag 9

Wat kan Nederland doen om hulp te bieden aan de slachtoffers van de zware aardbeving op de Molukken

Antwoord

Mede namens de Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking antwoord ik u als volgt:

Er is na de aardbeving geen internationaal hulpverzoek uitgegaan vanuit de Indonesische overheid. Zonder internationaal hulpverzoek is het voor internationale organisaties en donoren onmogelijk om te bepalen wat de behoeften zijn en om humanitaire hulp te bieden. Wel heb ik vernomen dat de Indonesische provinciale en lokale overheden zelf de hulpverlening ter hand hebben genomen, samen met lokale organisaties. Ook de Indonesische rampenbestrijdingsdienst is hierbij betrokken.

Donoren als Nederland respecteren de wens van de Indonesische overheid om de eigen capaciteit in te zetten om noodhulp te bieden en geen of zeer beperkt een beroep te willen doen op bijstand van internationale actoren. Wel heeft het Directoraat-Generaal voor Europese civiele bescherming en humanitaire hulp van de EU (ECHO) de Copernicus Emergency Management Service ingezet, dat van EU-satellieten gebruik maakt om het getroffen gebied in kaart te brengen. Deze satellietbeelden en andere data worden gratis

aangeboden om de hulpverlening te ondersteunen. Nederland draagt via de EU-begroting bij aan dit programma.

Wanneer de Indonesische overheid hier aanleiding toe ziet kan zij uiteraard een beroep doen op internationale hulpverlening die door Nederland wordt ondersteund, bijvoorbeeld via de niet-geoomerkte bijdragen aan humanitaire VN-organisaties, het Rode Kruis en ngo's.

Vragen van het lid Van der Staaij (SGP)

Vraag 1

Wil de minister zich ervoor inzetten om de etiketteringsrichtlijn te laten intrekken door de Europese Commissie, aangezien het niet lukt om deze in alle gelijke gevallen, gelijk toe te passen?

Antwoord

Zie tevens het antwoord op vraag 7 van het lid Voordewind (ChristenUnie). Met de interpretatieve mededeling (2015/C 375/05) heeft de Europese Commissie uitleg gegeven aan de Europese wetgeving met betrekking tot juiste en niet-misleidende herkomstaanduiding in relatie tot producten afkomstig uit de door Israël bezette gebieden en nederzettingen. Er is nu een uitspraak van het EU-Hof, die aansluit bij deze eerdere interpretatieve mededeling, en in lijn is met het Nederlands beleid van de afgelopen jaren. De uitspraak van het EU-Hof is juridisch bindend. De EU-wetgeving en de uitleg die het Hof daaraan geeft dient door alle lidstaten te worden nageleefd. Niet-naleving is daarom niet alleen onlogisch in het licht van de eerdere mededeling en het bestaande Nederlands beleid, maar ook nog strijdig met het EU-recht en kan leiden tot nieuwe rechtszaken. Bovendien, zoals gezegd in reactie op schriftelijke vragen hieromtrent van de leden Voordewind en Van der Staaij (Aanhangsel van de Handelingen, nummer 203, vergaderjaar 2018-2019 d.d. 1 oktober 2019), komt het kabinet Europese afspraken na en handelt de NVWA reeds conform de aanwijzingen uit de interpretatieve mededeling van de Europese Commissie, zoals dat ook van andere Europese handhavingsautoriteiten wordt gevraagd.

Vraag 2

Wil de minister geld blijven vrijmaken uit het mensenrechtenfonds voor Israëliërs die zich hard maken voor vrede en verzoening?

Antwoord

Conform het regeerakkoord blijft het kabinet zich inzetten voor samenwerking en verbeteren van onderlinge relaties tussen Israëliërs en Palestijnen ten behoeve van duurzame vrede.

Deze steun van 1 miljoen per jaar aan activiteiten wordt uit verschillende budgetlijnen gefinancierd, waaronder uit het mensenrechtenfonds.

Vraag 3

Kan de minister nog eens kijken naar het Droogleeverrapport? Welke verplichtingen komen hieruit voort? Wil de minister hiervoor in internationaal verband aandacht blijven vragen?

Antwoord

Zie het antwoord op vraag 8 van het lid Voordewind (ChristenUnie).

Vraag 4

Blijft de minister zich inzetten tegen de discriminatie van de Papua's?

Antwoord

Ja. De situatie in Papua is vast gespreksonderwerp in mijn contacten met Indonesische collega Retno Marsudi. De gelijke behandeling van Papua's staat tijdens deze gesprekken nadrukkelijk op de agenda, onder meer tijdens mijn gesprek met Minister Retno in september en marge van de AVVN.

Vraag 5

Kan de minister bijdragen aan de verbetering van de sociaal-economische situatie in West-Papua?

Antwoord

Zoals op 19 september 2016 aan de Tweede Kamer is gemeld, wordt de bilaterale ontwikkelingsrelatie met Indonesië in 2020 uitgefaseerd ten gunste van een bredere relatie waarin handel en investeringen centraler komen te staan. Via de EU en de VN wordt uiteraard wel bijgedragen aan de sociaal-economische ontwikkeling in Indonesië door middel van ontwikkelingssamenwerking.

Vraag 6

Wil de minister het onderwijs in deze regio versterken door middel van beschikbaarstelling van fondsen?

Antwoord

Zoals op 19 september 2016 aan de Tweede Kamer is gemeld, wordt de ontwikkelingsrelatie met Indonesië in 2020 uitgefaseerd ten gunste van een bredere relatie waarin handel en investeringen centraler komen te staan. Dit heeft ook consequenties voor het beschikbaar stellen van fondsen op het gebied van onderwijs.

Vraag 7

Hoe wordt er uitvoering gegeven aan de door Van der Staaij ingediende motie (35 000 nr. 36) over klassieke vrijheidsrechten?

Antwoord

Hierover wordt uw Kamer binnenkort geïnformeerd in de Kabinetsreactie op het AIV advies over de duurzame ontwikkelingsdoelen en mensenrechten.